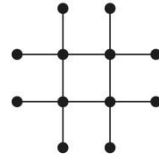

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET

VID

Församlingsdiakonins kännetecken

Hur motiveras och utövas församlingens diakoni i en lokal kontext
där även stadsmission är aktiv?

Birgitta Lounela

Veileder

Førstelektor Kari Jordheim

VID vitenskapelige høgskole

MADIA-599

Det teologiske Menighetsfakultet

AVH5060 Masteravhandling (30 ECTS)

Master i diakoni

Maj 2018

Sammanfattning

Uppsatsen lyfter fram erfarenheter av diakonins funktion i en lokal församling samt hur praktiken av församlingsdiakoni utformas. Problemställningen är: **Hur motiveras och utövas församlingens diakoni i en lokal kontext där även stadsmission är aktiv?**

Nio kvalitativa intervjuer har gjorts i tre församlingar. Att även stadsmission är aktiv på orten har använts som ett redskap i intervjuerna för att kunna förtydliga frågor och svar om just församlingen som diakonal aktör. Diakoni beskrivs som viktig för att församlingens ska ha en kristen identitet. Diakoni i församlingarna utövas på fler sätt än genom diakonens arbete. Församlingsdiakoni är ett brett arbetsområde, uppsatsen tydliggör de arbetsformer församlingarna benämner diakoni. En pågående förändring i synen på diakonens roll i församlingen kan noteras.

Tre möjliga diakoniparadigm från K.I. Johannessen; karitativt-diakonalt, liturgiskt-diakonalt samt kommunikativt-diakonalt används i diskussionen. En annan utgångspunkt är en text av T Wyller angående förhållandet mellan karitativ diakoni och Lutherska Världsförbundets nyare diakonisyn med en viss kritik mot den senare.

Motiv i församlingarna korresponderar till stor del med den nyare diakonisynen inom LVF, arbetsmetoderna korresponderar mer med karitativ diakonisyn.

Uppsatsen ringar in arbetsområden som församlingarna bedömer som naturliga uttryckssätt för diakoni utövad av lokal församling. Listan på dessa kan hjälpa till att belysa församlingsdiakoni som ett brett arbetsfält, delvis likt och delvis annorlunda än en stadsmissions.

Nyckelbegrepp:

Diakoni, församling, *Ett biskopsbrev om diakoni*, diakon, församlingsdiakoni

Tack framför allt till er som lät er bli intervjuade! Jag fick mycket material med mig, mycket mer än vad jag kunnat använda i uppsatsen! Tack för att ni ordnade med tid för intervjuer, plats och framför allt för era reflektioner!

Svenska kyrkan Strängnäs stift, min arbetsgivare, har stöttat mina studier på masterprogrammet, framför allt genom att låta mig skriva masteruppsatsen i tjänsten. Tack! Nu hoppas vi den blir till nytta i framtida bedömningar av hur vi stärker diakoni i Svenska kyrkan!

Tack också ni som hjälpt mig med arbetet på andra sätt!

Birgitta

Innehåll

1. Inledning.....	5
1.1 Uppsatsens tema.....	5
1.2 Problemställningen.....	6
1.3 Avgränsning	6
1.4 Uppsatsens struktur	7
2. Metod	9
2.1 Kvalitativa intervjuer.....	9
2.2 Reliabilitet och validitet	11
2.3 Litteraturstudier	11
2.4 Metod för analys och diskussion	11
2.5 Metodkritik.....	11
3 Bakgrund	13
3.1 Svenska kyrkans organisation	13
3.2 Diakoni och Diakon i Svenska kyrkan	14
3.3 Stadsmissioner i Sverige.....	15
3.4 Ett biskopsbrev om diakoni	16
4. Teoretiska perspektiv	20
4.1 Diakoni	20
4.2 Diakonivetenskap	21
4.3 En ny diakoniförståelse	23
4.4 Paradigm och Diakoniparadigm.....	23
4.5 Heterotopiska rum och diakonins heterotopiska rum.....	27
4.6 Avslutning på teorikapitel	29
5 Presentation av empiriskt material	30
5.1 Hur motiveras den lokala församlingens diakonala uppdrag?.....	30
5.1.1 Varför utöva diakoni?.....	31
5.1.2 Har det diakonala arbetet en betydelse för församlingen?.....	33
5.2 Arbetsformer för församlingens diakonala uppdrag.....	35
5.2.1 Diakonala verksamheter	36
5.2.2 Diakoni som dimension i församlingens övriga verksamheter.....	37
5.2.3 Lokalt arbete för närområdet	38
5.2.4 Samtal och planering av diakoni	40

5.3 Diakonen i församlingens diakoni.....	42
5.4 Om synen på församlingens diakonala uppdrag i jämförelse med Stadsmissionen	45
5.4.1 Relation mellan församlingarnas diakoni och stadsmissionens verksamhet	45
5.4.2 Skillnader och likheter mellan församlingens diakonala arbete och stadsmissionens.....	47
5.5 Eckerdal om Ett biskopsbrev om diakoni.....	49
6. Diskussion	51
6.1 Hur motiveras diakoni? Ny och gammal diakoniförståelse.....	52
6.2 Arbetsformer - svårt läge mellan nyare och äldre tolkning av diakoni?.....	54
6.3 Diakonen i församlingens diakoni – vem tolkar rollen och hur?.....	59
6.4 Vem gör vad? Om synen på församlingens diakonala uppdrag i jämförelse med Stadsmissionens.....	60
6.5 Biskopsbrevet om diakoni och församlingsvardagen	64
6.6 Vilken diakoni lämnas inte till annan diakonal aktör?	65
7 Summering	69
Källförteckning.....	72
Intervjuguide våren 2017.....	75

1. Inledning

1.1 Uppsatsens tema

Diakoni är en del av församlingens uppdrag enligt kyrkoordningen för Svenska kyrkan (Svenska kyrkan, *Kyrkoordningen* 2 kap 1§). Diakonen vigs till uppdrag i kyrkans vigningstjänst där uppdraget att vara präst, diakon samt biskop ingår (Biskopsmötet 2014, s 6). Båda dessa faktum ger en grund för att kunna påstå att diakoni är en väl integrerad del av Svenska kyrkans arbete och identitet.

Jag är diakon i Svenska kyrkan och arbetar med diakoni på ett stiftskansli. Jag har också arbetat cirka tio år som församlingsdiakon. Den nuvarande arbetsuppgiften kan i korthet beskrivas som att stödja utveckling av diakoni på församling- och stiftsnivå. Jag möter i mitt arbete en viss vilshenhet kring uppdraget att utöva diakoni. Inte som motstånd mot att utöva diakoni men som en osäkerhet kring diakonins plats och funktion i församlingens grundläggande uppdrag. Denna osäkerhet kan ibland konkretiseras i frågor inför att diakonalt arbete ibland innebär att man som församling ger stöd genom arbetsmetoder som även andra, icke kyrkliga aktörer, använder. Är det då kyrkans uppdrag funderar en del. Många funderar också över vad professionell diakoni är eller kan vara när det utförs av en församling. Samtidigt med prövande tankar kring diakoni finns en vilja att utöva diakoni, att skapa nya arbetssätt och att reflektera kring det diakonala arbetet. Inte minst kring dess funktion och betydelse, både för församling och dess betydelse för människor som det diakonala arbetet önskar stödja på olika sätt.

Material om församlingens grundläggande uppdrag och diakoni som finns tillgängligt har ofta en uppgift att vara normerande och uppmanande mer än verklighetsnära beskrivning, undersökning eller verksamhetsutvecklande. Jag hade med mig några frågor att utgå ifrån inför att starta arbete med uppsatsen: Hur tolkar man i församlingen att man har ett uppdrag att utöva diakoni? Vad betyder det för församlingen och vilka möjligheter ser man i det? För att förstå svaren kring detta och kunna tolka dem behövde jag också fråga om vilka arbetsformer man väljer för att utöva diakoni. Vad är det för arbete man i församlingen benämner diakoni? I uppsatsens ställs dessa frågor till församlingar i städer där det finns en stadsmission. De senast tillkomna stadsmissionerna i Sverige har tillkommit med Svenska kyrkans lokala församlingar som drivande i processen. Det finns därför en undran: finns det vissa former av diakonalt arbete som bättre görs i stadsmission än i församling? Eller är församlingens lokala diakoni och arbete utövat av stadsmission helt olika saker? Att resonera om församlingens diakonala arbete i ett sammanhang där man också har en stadsmission ger

möjlighet att fördjupa frågor om församlingens diakoni. Fokus för uppsatsen är alltså erfarenheter av diakoni i lokal församling.

Eftersom diakoni enligt Svenska kyrkans kyrkoordning ska utövas av lokal församling oavsett hur många andra diakonala aktörer som är verksamma i området kan frågan lite tillspetsat bli: Vad är det omistliga i församlingens sätt att utöva diakoni, det som annan aktör inte kan ta över och varför ser man det så?

En annan viktig fråga som påverkat de senaste årens samtal om diakoni på församlingsnivå är hur man kombinerar diakonens kompetens och uppdrag med att hela församlingen har ett diakonalt uppdrag. Även här finns både goda exempel och en viss förvirring. I denna uppsats har jag valt att i första hand fråga efter motiv och uttryckssätt för diakoni. I intervju svaren framkom ändå mycket material om diakonens roll och uppdrag.

1.2 Problemställningen

Problemställningen har sin utgångspunkt i en önskan att kunna tala tydligare om vad det innebär att församlingen har ett diakonalt uppdrag, vad det kan betyda för församlingen och vilka former det kan ta, vilka som är involverade med mera. En situation då det dessa frågor aktualiseras är när församlingar i Svenska kyrkan bidrar till att en stadsmission grundas på orten. Samtidigt har församlingen kvar sitt diakonala uppdrag. Kan man då säga något om vad som kännetecknar diakoni utövad av just församling?

Uppsatsens problemställning:

- Hur motiveras och utövas församlingens diakoni i en lokal kontext där även stadsmission är aktiv?

Delfrågor är:

- Hur beskrivs det diakonala uppdragets betydelse och funktion för församlingen i jämförelse med hur församlingens diakonala uppdrag beskrivs i *Ett biskopsbrev om diakoni*?
- Beskriver man en skillnad mellan diakoni utövad av Svenska kyrkans församlingar och diakoni utövad av stadsmission? Vilken i så fall?

1.3 Avgränsning

Problemställningen ovan innebär förstås en rad avgränsningar mot olika delar av frågan som skulle kunnat vara relevant. Uppsatsens fokus är församlingsdiakoni, det vill säga diakoni utövad som en kollektivt förankrad verksamhet av en lokal församling. Enligt kyrkoordningen

har varje församling i uppdrag att utöva diakoni och jag väljer i uppsatsen att tolka detta som att församlingen på en kollektiv nivå ska utöva diakoni och att församlingen står bakom de olika arbetsformerna för diakoni som utövas. Jag avgränsar i och med den studien från att ta upp den förståelse av diakoni som säger att diakoni är alla enskilda kristnas uppdrag i vardagen (och därmed i en annan mening än ovan församlingens).

Studien handlar inte heller om diakoni bedriven av andra aktörer, till exempel diakoniinstitution eller stadsmission. Jag har valt att inte göra intervjuer på stadsmissionerna. Det kunde varit naturligt och jag hade då kunnat göra en jämförande studie med frågor om vad diakoni betyder i lokal stadsmissions tolkning jämfört med församlingens eller undersökt stadsmissioners uppfattning om sin relation till Svenska kyrkan. En avgränsning i arbetet är dock att inte undersöka den lokala stadsmissionens motiv och erfarenheter av sitt arbete för en jämförande studie. Stadsmissioners arbete studeras endast i den bemärkelsen att studien tar upp intervjupersonernas tankar om stadsmissionens uppdrag och möjligheter i förhållande till deras församlings arbete.

Stadsmissioner finns på flera orter i Sverige och Svenska kyrkan församlingar finns på alla orter. Intervjuer har gjorts i tre städer och antalet är endast valt med tanke på att få ett material lagom stort för uppsatsen. Jag har valt församlingar i tre städer av olika storlek. På varje ställe har tre personer intervjuats, de är alla ansvariga för församlingens diakoni på olika sätt men en avgränsning är att studien inte omfattar församlingsmedlemmar, gudstjänstfirare eller volontärer och deras syn på diakoni. Mer om urvalet finns i metodkapitlet. Jag har valt att inte göra intervjuer på orter i det stift inom Svenska kyrkan där jag själv arbetar.

En avgränsning är också att undersökningen är gjord i församlingar inom Svenska kyrkan. Det beror på att jag kopplat mina studier och uppsatsen till mina arbetsuppgifter inom Svenska kyrkan. En jämförande studie av erfarenheter av diakoni i lokala församlingar inom olika kristna samfund hade annars varit möjligt.

1.4 Uppsatsens struktur

Efter denna inledning beskrivs i nästa kapitel metodval för undersökningen. Därefter följer ett kapitel med bakgrundsinformation om Svenska kyrkan, stadsmissioner i Sverige samt Svenska kyrkans tolkning av diakoni och församlingens uppdrag att utöva diakoni såsom detta beskrivs i *Ett biskopsbrev om diakoni* (Biskopsmötet, 2015).

I kapitel 4 presenteras teoretiskt material som sedan används i uppsatsens diskussion och i kapitel 5 redovisas intervjumaterialet efter en första analys och uppsortering. I intervjumaterialet ingår förutom de nio intervjuerna i tre församlingar också kommentarer från intervju med biskop Per Eckerdal, en av de biskopar som arbetat fram texten till *Ett biskopsbrev om diakoni*.

I Kapitel 6 lyfts delar av intervjumaterialet fram och belyses av de teoretiska perspektiven samt jämförs med material från *Ett biskopsbrev om diakoni*. Kapitel 7 avrundar med en summering och belyser några särskilt viktiga frågor.

Intervjuguiden som användes vid intervjuerna finns som bilaga, likaså källförteckning.

2. Metod

Syftet med studien är att skapa en bild av hur lokala församlingar i Svenska kyrkan tolkar och utövar sitt diakonala uppdrag genom hur några ansvariga väljer att beskriva erfarenheter av detta. Syftet är också att sedan diskutera detta genom att studera intervjuvaren i förhållande till material om diakonins funktion, identitet och arbetsformer. Material från lokala församlingar analyseras med material om församlingens uppdrag enligt Svenska kyrkans dokument samt genom material från två diakonivetenskapliga studier. För att få tydlighet kring diakoni utövad av församling utgörs en del av intervjumaterialet av frågor kring församlingens uppdrag och arbete i jämförelse med den lokala stadsmissionens.

2.1 Kvalitativa intervjuer

Jag har valt att göra kvalitativa intervjuer för att få fram material till att besvara problemställningen. Att studera dokument, till exempel församlingsinstruktion och verksamhetsplanering, hade troligen inte gett material kring erfarenheter på samma sätt. Intervjuer är den vanligaste metoden för att samla in kvalitativ data (Johannessen 2015, s 135) och en naturlig utgångspunkt för en studie som vill lyfta fram erfarenheter från lokalt arbete.

För att få del av erfarenheter av diakonalt arbete och reflektion kring dessa erfarenheter behövde intervjumaterialet komma från personer med koppling såväl till församlingen som till just det diakonala arbetet. I undersökningen intervjuas nio personer från tre församlingar som finns i tre städer av olika storlek. Urvalet bestämdes till diakon på mest lokal nivå, diakonens närmaste arbetsledande präst samt förtroendevald ordförande på lägsta lokala nivå. De tre personerna hör alltså till samma församling. Urvalet av intervjupersoner gjordes strategiskt för att få fram personer som förutsågs kunna ha mycket information kring problemställningen (Ibid 2014, s 106) och kan betraktas som särskilt relevanta då alla tre kategorier av intervjupersoner på olika sätt är ansvariga för församlingens diakonala arbete. Kyrkoherden i de utvalda församlingarna respektive pastoraten kontaktades för att få kontaktuppgifter till personerna för intervju med instruktion att de tre skulle höra till samma församling. Alla kyrkoherdar svarade ganska omgående och det gick lätt att få tag på personerna vilket gjorde att inga reservlösningar behövdes.

Intervjuerna redovisas anonymt och i redovisningen benämns diakon, arbetsledande präst samt ordförande från den första intervjuplatsen med D1, P1 och O1, detsamma gäller de två

andra platserna, det vill säga D2, P2 och O2 finns också i samma församling liksom D3, P3 och O3. En ytterligare intervju gjordes med biskop Per Eckerdal som är en av två biskopar som varit ansvariga för att ta fram biskopsmötets *Ett biskopsbrev om diakoni*.

Biskopskollegiet står för texten men Eckerdal har i olika sammanhang presenterat den utifrån sitt och sin kollegas arbete med den varför det inte fanns anledning att redovisa denna intervju anonymt.

Kvalitativa intervjuer liknar ofta mer ett samtal än en utfrågning (Johannessen 2015, s 135) och intervjuerna i denna studie gjordes som semistrukturerade. En intervjuguide har använts, som ändrades något efter en testintervju men sedan kunnat användas genomgående för alla intervjuerna i församling oavsett kategori av intervjuperson. Det gör det lättare att lägga samman och analysera svaren. Samma guide användes delvis vid intervjun med Eckerdal men med tillägg av frågor kring biskopsbrevets innehåll. Intervjuguiden har gått bra att följa och gav energi till intervjuerna, alla personer tycktes angelägna att medverka.

Intervjuerna har alla genomförts i respektive församlings lokaler och tagit ca 40 minuter per intervju och finns alla inspelade. I mail till intervjupersonerna har jag bett om möjlighet att intervjua och kort introducerat temat och mig själv. I samband med intervjuerna introducerade jag temat för studien igen och gick kort igenom hur materialet skulle bearbetas.

Alla intervjuer har transkriberats och i det inledande analysarbetet har jag läst dem och i kanten noterat var det finns material kring guidens olika frågor samt andra teman som framkommer, en process som kallas kategoribaserad indelning (Ibid s 166). När material från var och en av intervjuerna samlats under samma teman och frågor har ny genomläsning tagit vid. Efter det har svaren sammanfattats igen och urval har skett för att besvara problemställningen.

Intervjupersonerna har vid frågan om medverkan fått veta att jag arbetar inom Svenska kyrkan med att utveckla diakonalt arbete på stiftsnivå. Detta kan ha påverkat både mitt sätt att fråga och intervjupersonernas sätt att svara. Viss risk kan finnas att intervjupersonerna har velat bli samstämmiga med mig och tvärtom men jag bedömer att intervjuerna gjordes med en atmosfär av hög ”grad av tillit och öppenhet” (Repstad 2007, s 135) och att detta kunnat bidra till ett innehållsrikt material. Intervjupersonerna har velat dela med sig av sina erfarenheter och tagit tid att fundera på hur de vill formulera dem.

2.2 Reliabilitet och validitet

Eftersom det finns lokala församlingar i hela Sverige och intervjuer gjorts endast i tre stycken kan intervjumaterialet ses som exempel på diakoni utövad av lokal församling. Utan att veta hur generella dessa är har de ganska låg validitet. Att tre kategorier ansvariga i församlingarna intervjuats ger dock större möjlighet att bland exemplen hitta större bredd och därmed större möjlighet att materialet är mer generellt, det vill säga det höjer validiteten. Resultatet skulle antagligen vara påtagligt annorlunda om undersökningen gjorts i församlingar utan anställda diakon eller i ett annat kyrkosamfund eller land (Johannessen 2015, s 357).

Vilka svar intervjupersonerna ger kan påverkas av vad de tänker sig är gångbara åsikter, de kan också påverkas av intervjuarens sätt att ställa frågor och de påverkas av vilka material om diakoni de tidigare tagit del av. Allt detta sänker reliabiliteten samtidigt som ju svaren är intressanta ändå. Skulle intervjuerna gjorts i form av fokusintervjuer hade resultatet möjligen blivit annorlunda eftersom den gemensamma reflektion som då skulle skett. Reliabiliteten kan beskrivas som låg och undersökningen kan då ses som en lägesbeskrivning av lokala erfarenheter av diakoni. De faktorer ovan som sänker reliabiliteten kan betraktas som naturliga inom kvalitativ forskning (Ibid 2015, s 229).

2.3 Litteraturstudier

Litteraturstudier har ingått. Dels för att finna relevant material till bakgrunden och dels för att hitta teoretiskt material som kan belysa problemställningen och intervjumaterialet.

Litteraturstudier har rört både Svenska kyrkans dokument, ekumeniska dokument samt facklitteratur och forskningsrapporter.

Det slutgiltiga valet av teoretiska perspektiv gjordes först efter intervjuerna och valdes för att lyfta fram det centrala i intervjumaterialet och ge material för att diskutera detta.

2.4 Metod för analys och diskussion

Analysens första steg är gjord genom tematisering av intervju material. En sortering genom att markera kategorier av svar och teman i intervjuerna utgör grunden för att sedan i steg två ta med material från bakgrund och teorikapitel för tolkning och diskussion (Repstad 2007, s 139-151). Arbetsmomenten analys och tolkning överlappar varandra (Ibid s 127 och framåt).

2.5 Metodkritik

Det breda ämnet och undersökningens breda material gav problem i avgränsning och detta fick till följd att val av teoretiska perspektiv var svårt, det fanns många synvinklar som kunde

varit användbara. Materialet skulle kunnat bearbetas med t ex perspektiv från organisationsteori eller teologi.

Intervjupersonerna lovades anonymitet. Detta får till följd att de lokala förhållandena och lokala relationen mellan församlingar och stadsmission, storlek på stad och den aktuella församlingens geografiska läge inte kan presenteras då en svensk läsaren i så fall ganska snabbt vet vilken stad det handlar om och därmed möjligen också vilken församling.

Intervjupersonerna hade troligen medverkat även utan anonymitet så beslutet att anonymisera var nog förhastat.

Eftersom jag bett kyrkoherdar om hjälp med kontakter till intervju personer (det vill säga med val av lokal kyrka för studien) har jag som intervjuare inte grepp om urval mer än av de kategorier personer som valdes. Urvalet kan vara påverkat av detta, till exempel genom att jag fått förslag på lokal församling eller stadsdelskyrka där kyrkoherden bedömt att det finns personer som kan och vill reflektera och ge material om diakoni.

Fördelningen mellan män och kvinnor bland intervjupersonerna är sned. Bland intervjupersonerna är två kvinnor och 8 män. Orsaken är att jag sökte tre ställen att intervjua ordförande, arbetsledande präst och församlingsdiakon inom samma lokala enhet och fick då kontakter till dessa personer. Övervägande del av diakonerna Svenska kyrkan är kvinnor och inom prästämbetet är ungefär hälften kvinnor. Uppgifter om fördelning på ordförandeposter har inte hittats.

Fokusgrupp-intervjuer kunde varit ett bättre sätt att intervjua. Då hade intervjupersonerna kunnat hjälpa varandra att associera och förklara och upprepning i materialet hade undvikits.

En hel del skriftligt material har lämnats åt sidan, både dokument som till exempel församlingsinstruktion och diakonipastoral kunde varit relevant att studera. Det blev en avgränsning att koncentrera uppsatsen kring intervjusvar istället. Inte heller de aktuella stiftens vägledande material kring diakoni i samband med församlingsinstruktionsarbete har tagits i beaktan.

3 Bakgrund

Redovisning av materialet i detta kapitel har som syfte att göra det möjligt att förstå läsning av det empiriska materialet samt ta del av diskussionen. Därför finns i detta kapitel fakta om Svenska kyrkans organisation, något om diakoni och diakon i Svenska kyrkan och kort information om stadsmissioner i Sverige. Den längre delen av bakgrunden utgörs av synen på diakoni som kyrkans och församlingens uppdrag så som det tolkas i *Ett biskopsbrev om diakoni* (Biskopsmötet 2015). Mer om tolkning av begreppet diakoni samt om diakonivetenskap finns i kapitel 4, teoretisk perspektiv.

3.1 Svenska kyrkans organisation

Församling är den grundläggande enheten och det lokala pastorala området (Svenska kyrkans *Kyrkoordning* 2 kap 1§). Ofta ingår nu flera församlingar i ett pastorat. Kyrkofullmäktige har beslutanderätt i stora frågor som budget. Ett kyrkoråd är styrelse för hela pastoratet eller, i en fristående församling, för den församlingen. I pastorat finns också ett församlingsråd för varje församling (Svenska Kyrkan, *Kyrkoordning* 2 kap, 7-9§).

Fristående församling (det vill säga som inte är del av ett pastorat) leds av en kyrkoherde. I pastorat är högsta ledningsfunktion också kyrkoherde gemensam för alla församlingarna i pastoratet. I pastorat är sedan ledaren för respektive församling ofta en präst och ofta med titeln församlingsherde, men det finns flera andra varianter på organisation och olika titel på chefstjänsten.

Varje församling ska ha tagit fram en församlingsinstruktion som anger hur församlingen fullgör sin grundläggande uppgift. Församlingens uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission (Ibid, 2 kap 1§). Församlingsinstruktionen ska tas fram i dialog med stiftet. Svenska kyrkans stift formar arbetet med stöd i att ta fram församlingsinstruktioner på olika sätt. Stiftet kan själva ange vilka obligatoriska punkter som ska finnas med förutom de som kyrkoordningen föreskriver.

Församlingar och pastorat hör till ett stift, tretton stycken inom Svenska kyrkan. Stiftets uppgift är att främja och utöva tillsyn över församlingslivet (Ibid 6 kap 1§). För varje stift finns en biskop med uppdrag reglerat i kyrkoordningen 8 kap, bland annat viger biskopen präster och diakoner och kallar dem till överläggningar.

Svenska kyrkan har också nationella organ men framträder som samfund bara som församling och stift. Kyrkomötet är Svenska kyrkans högsta beslutande organ men får inte besluta i frågor som församling eller stift är ansvariga för (Svenska kyrkan, *Kyrkoordning* 10 kap 1§).

3.2 Diakoni och Diakon i Svenska kyrkan

För den lokala församlingen anges alltså uppdraget att förkunna evangelium i ord och handling och för att detta ska ske är uppgiften att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission (Ibid 2 kap 1§). Detta kallas det grundläggande uppdraget och ska ses som en helhet, inte fyra olika uppgifter (Biskopsmötet 2014, s 13).

Svenska kyrkans uppfattning om vad diakoni innebär och bör tolkas som i en församlingskontext beskrevs för första gången mer utförligt i ett lärodokument när *Ett biskopsbrev om diakoni* kom hösten 2015 (Biskopsmötet 2015) – se egen rubrik en bit längre ned.

Det finns två verktyg för reflektion om och planering för församlingens diakoni från Svenska kyrkan på nationell nivå. Det ena kallas *Diakonipastoral*. Att göra en diakonipastoral i sin helhet innebär en genomgång av synen på församlingens diakonala uppdrag samt planering av det (Svenska kyrkan. *Diakonipastoral* 2018). Det andra kallas *Vägledning för diakoni i Svenska kyrkan* och kom hösten 2017. Vägledningen är en del av ett projekt som ska stödja ett strategiskt tänkande kring diakoni i Svenska kyrkan. Även detta är ett material med underlag för reflektion, samtal och planering (Svenska kyrkan. *Vägledning för diakoni* 2018). Det är dock endast i Församlingsinstruktionen som församlingen är skyldig att formulera sig om diakoni.

Diakon i Svenska kyrkan vigs av biskop, vigning sker i det stift där diakonen ska tillträda tjänst som diakon i en församling inom Svenska kyrkan. Det finns ingen regel angående att församling ska ha diakon anställd men *Ett biskopsbrev om diakoni* uttalar en målsättning att det ska finnas minst en diakon i varje församling eller pastorat (Biskopsmötet 2015 s 42).

Vigningslöftena som diakon avger är delvis samma som prästens. Det särskilda för diakon i vigningslöften är formulerat ”Vill ni stå fasta i kyrkan tro, hjälpa dem som behöver er tjänst och stå på de förtrycktas sida”. I inledningstexten till vigningen nämns om diakonen bland annat att den ska ”uppsöka, hjälpa och stödja dem som är i kroppslig och själslig nöd /--/ I församling och samhälle vara ett barmhärtigheten tecken /--/ och i allt tjäna Kristus i sin nästa”. I återstående del av beskrivning av diakonen sägs att den ska försvara människors rätt

samt uppmuntra människor och Guds folk att göra gott (Svenska kyrkan, *Den svenska Kyrkohandboken*, del 2, 1999, s 244).

Kyrkoordningen säger att diakonatet är karitativt inriktat, diakonen är ett barmhärtighetens tecken och har ansvar att göra kärlekens gärningar, särskilt mot utsatta människor (Svenska kyrkan 2018, inledningstext till kap 7).

3.3 Stadsmissioner i Sverige

Det finns totalt 9 stycken stadsmissioner anslutna till riksföreningen Sveriges stadsmissioner. Det finns i Sverige också något exempel på verksamhet med namn stadsmission som inte är ansluten till riksföreningen. Stadsmissionerna har olika organisationsform och olika form av koppling till Svenska kyrkan (Sveriges stadsmissioner 2018).

Riksföreningen Sveriges stadsmissioner grundades 2007 för att stärka utvecklingen av stadsmissionernas arbete och öka möjligheten att samarbeta i opinionsbildande arbete (Ibid). I riktlinjer för att bli antagen som medlem finns angivet att man ska arbeta enligt Europeisk stadsmissionstradition och att en förutsättning för att ingå i de europeiska nätverken är att man utför diakonal verksamhet i en stad. Kristen människosyn är utgångspunkt för utformning av verksamhet och enligt nordisk stadsmissionstradition ska den diakonala handlingen sättas i centrum. En stadsmission är en del av den sociala ekonomin och därmed en fristående idéburen aktör. Formella krav för att kunna ingå i riksföreningen är bland annat att en Stadsmission inte kan utgöras av en församlings diakonala arbete eller som en delverksamhet av en annan riksorganisation (Ibid).

Stadsmissionerna gemensamt har en bredare kyrklig grund än Svenska kyrkan, flera har kyrkor i andra samfund som medlemmar. För att bli medlem i riksföreningen ställs även andra krav. Det som tydligast speglar relationen till kyrkan eller kristna samfund på riksföreningens hemsida är att en av stadgarna för medlemskap innebär att man som medlem ska bedriva ”verksamhet som har sin grund i en kristen tradition och i kyrkornas diakonala/sociala engagemang (Riksföreningen Sveriges stadsmissioner/stadgar 2018). För mer kunskap om hur de själva tolkar sin relation till kristna samfund behöver man studera de lokala medlemsorganisationerna, vilket inte gjorts här.

Angående relationen mellan Svenska kyrkan och diakonala aktörer skriver Gunnar Edqvist en sammanfattning av hur den förändrats genom 1900-talet för att i samband med förarbeten till kyrkans skiljande från staten helt brytas organisatoriskt sett. Svenska kyrkan hade i denna

utveckling behov av att bli en mer samlad riksorganisation (Edqvist, G. 2015, s 310). Före förändringen till ett fritt trossamfund inkluderades fler fria institutioner och organisationer i Svenska kyrkan konstaterar Edqvist, bland annat diakoniinstitutionerna. Även stadsmissionerna kan räknas in här även om flera av dem har lösare koppling till Svenska kyrkan än diakoniinstitutionerna skriver Edqvist (Ibid s 311).

Detta gör bland annat att man sedan år 2000 inte vigs till diakon för tjänst i stadsmission eller på diakoniinstitution, något som tidigare var möjligt. Vigning sker för tjänst i församling inom Svenska kyrkan.

3.4 Ett biskopsbrev om diakoni

Biskopsbrev från Svenska kyrkans biskopar ska peka ut riktning för kyrkan och fungera som stöd för präster, diakoner och församlingar men kan också vara riktade till allmänheten (Svenska kyrkan. Biskopsmötet, 2018). *Ett biskopsbrev om diakoni* kom ut hösten 2015. Förordet av ärkebiskopen sätter in diakonin i helheten av församlingens grundläggande uppgift, att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Brevet vill belysa diakoni både som ett speciellt kompetensområde och ett självklart uttryck för kristen tro (Biskopsmötet 2015, s 6).

- Utgångspunkter för diakoni

Brevet tar utgångspunkt i dopet. Dopet är grunden för diakoni i vår värld där döpta är kallade att leva tillsammans med alla människor av god vilja (Ibid s 8). Texten beskriver hur Guds kärlek är utgångspunkten, att världen inte är övergiven av sin skapare och att Guds svar kan kallas Guds diakoni. Människan gensvar i detta blir ”vår del av Guds diakoni” (Ibid s 8).

Brevet tar upp tre punkter för att lägga en teologiska grund för kyrkans diakoni. Den första är treenigheten som utgångspunkt för diakoni. Läran om Guds treenighet ger uttryck för vår samlade erfarenhet av hur Gud har gjort och gör sig känd för oss (Ibid s 18). Guds kärlek är överflödande och riktar sig också till människan och detta uttrycks först och främst i Jesus Kristus. ”Den kärlek som kännetecknar Gud själv /--/ och som vi möter i Jesus Kristus kan karaktäriseras som Guds kärleksfulla diakoni” (Ibid s 19).

Den andra punkten tar upp att diakoni beskrivs som ”en grundläggande livsytring för kyrkan”, det är detta som är bakgrund till att kyrkoordningen fastställer diakoni som en av delarna i församlingens grundläggande uppgift (Ibid s 21).

Den tredje teologiska punkten gäller diakonins utgångsposition: att se ur den utsattes perspektiv. Under denna punkt markeras några viktiga principer för diakoni: Att Guds kärlek inte bara gäller människor med kristen tro. Att diakonins syfte är att möta medmänniskors behov och att växa i kärlek, diakoni ska inte ske av egenintresse eller medföra ett objektifierande. Att uttrycket ”Mission from the Margins” (ett citat från Kyrkornas världsråds missionsdokument Tillsammans för livet) är viktigt och beskriver ett önskat förhållningssätt som betonar ömsesidighet och att kyrkan ska låta sig påverkas av människor utanför dess inre krets (Biskopsmötet 2015, s 24).

- Diakoni i församlingens kontext

Diakoni är en del av kristet liv och är därför ”viktigt inte bara i den enskildes liv utan också i de döptas gemensamma liv i församlingens gemenskap” (Biskopsmötet 2015 s 30). Diakoni i församlingens kontext har två huvudsakliga uttrycksformer som tydliggör det diakonala uppdraget för församlingen. 1. Diakoni utövas som en dimension i alla olika former av församlingsarbete och 2. Diakoni som diakonala verksamheter (Ibid s 30).

Att utöva diakoni som en dimension i församlingens liv och verksamheter innebär att en **diakonal atmosfär** ska prägla varje verksamhet i församlingen oavsett huvudsaklig inriktning, också gudstjänstfirandet. I korthet beskrivs att detta innebär:

- En verksamhet från varje person med olika ledaransvar i församlingen att kunna se och bekräfta den enskilda människan i en större grupp.
- En atmosfär som aldrig ska förminska någons självkänsla utan bygga upp och frigöra.
- En öppen gemenskap är viktig men att denna också ska ge utrymme för integritet och självvald anonymitet.
- En själavårdande miljö
- För att åstadkomma ovanstående uppmanas församlingarna lyssna till människor som kommer nya i församlingens sammanhang och vara beredd till förändring (Ibid s 31-32).

Med diakonala verksamheter menas verksamheter drivna med syfte att vara till stöd för människor i utsatta livssituationer, till exempel stödgrupper, rådgivning, påverkansarbete med mera.

Ett biskopsbrev om diakoni tar upp några kännetecken, kanske kan man också kalla det krav, för att församlingens **diakonala verksamheter** ska kunna fylla sitt syfte. Här sammanfattas några:

- Behöver utformas i dialog med närsamhället så att förändrade livsvillkor speglas i uttrycksformerna för församlingens diakoni.
- Stärkta och breddade kontakter för samverkan samt beredskap vara länk mellan olika aktörer.
- Eftertanke och planering behövs, arbeta efter modellen Se-bedöma-handla. Utrymme för misstag och testa på nytt.
- Församlingsledningen ska vara aktiv i analysen.
- Ge möjlighet till inflytande från de som bedöms behöva stöd!
- Sätta ord på strukturer som ökar människors utsatthet eller minskar deras möjlighet att förändra en situation (Biskopsmötet 2015, s 32-41).

- Kyrkoherdens och diakonens ansvar att leda och utveckla diakoni

Det är diakonens uppdrag i att inspirera och utrusta församlingens döpta till ett diakonalt förhållningssätt och diakonal handlingsberedskap (Ibid, s 42). Vid sidan av diakoner ska även andra medarbetare, anställda och ideella ses som resurser i diakoni. *Ett biskopsbrev om Diakoni* poängterar att trots att kyrkoordningen inte ställer några krav på antal diakontjänster vill man att målsättningen för Svenska kyrkan ska vara minst en anställd diakon i varje pastorat eller fristående församling.

Brevet tar upp vigningslöftenas formulering om att vara ett barmhärtigheten tecken och att diakoni ska vara situationsanpassad och detta ställer stora krav på diakoner och andra medarbetare.

Kyrkoherdens ansvar för diakoni betonas. Detta innebär ett ansvar för att diakoni bearbetas i såväl församlingsinstruktion som i mer konkret planering för verksamhetsplan, budget med mera. Det diakonala uppdraget förändras, och ska förändras. För det behövs ett tydligt samspel mellan kyrkoherde och medarbetare, inte minst kring ramar och prioriteringar (Ibid s 44).

- Kännetecken och samverkan med andra diakonala aktörer

Kännetecknen på diakoni är en grundinställning att varje människa i sin skörhet både kan ge och ta emot av andra människor i deras utsatthet, det vill säga en ömsesidighet (Biskopsmötet 2015, s 65). De ”spår” som brevet tar upp som önskad följd av diakoni är: hopp, sanning, protest, konstruktiva förebilder, att frigöra vars och ens egen förmåga, en ny förståelse av ”den andre” samt en erfarenhet av nåd. Dessa beskrivs och vad det kan betyda mer konkret exemplifieras (Ibid s 65-69).

Diakoni-institutioner och stadsmissioner beskrivs som självständiga verksamheter som står nära Svenska kyrkan. Församlingar uppmanas till samverkan med dessa (Ibid s 38-39). Trots integreringen av diakoni i församlingarnas liv och uppdrag ”talar vi dock fortsatt om diakoni som innefattande också sådana fristående institutioner och organisationer som stadsmissioner och diakoniinstitutioner” skriver biskoparna. Detta har uppmärksammats som en tydlig ny viljeinriktning och som en upprättande av förbindelsen mellan kyrkan och kyrkan närstående men fria diakonala aktörer (Säfström L., Linde, S. 2016). Det vill säga den relation som delvis bröts i samband med omvandlingen av Svenska kyrkan från statskyrka till fritt trossamfund.

4. Teoretiska perspektiv

Detta kapitel innehåller först ett kort stycke om begreppet diakoni samt om diakoni som kunskapsområde. Därefter beskrivs ett skifte i synen på kyrkornas uppdrag att utöva diakoni som uppstått med start på 1980-talet. De två huvudsakliga teoretiska perspektiven på uppsatsens material presenteras därefter. Det ena utgår från Kuhns paradigmbegrepp för att ge förslag på tre möjliga diakoni-paradigm. Det andra utgår från Foucault och begreppet heterotopiska rum och använder detta för en diskussion om karitativ diakoni kontra profetisk diakoni.

4.1 Diakoni

Ordet diakoni används i nya testamentet och betyder tjänst. Men tolkningen av detta ord skiftar. Definitioner av diakoni skiftar också och görs utefter det sammanhang de ska användas. Exempel på en definition är: ”med diakoni avses social verksamhet som bedrivs inom eller med anknytning till ett kristet samfund/en kristen organisation” (Blennberger, E., Hansson J, M. 2008, s 23).

Sveriges kristna Råd (SKR) skriver att diakoni är ”medmänsklig omsorg grundad i Kristi kärlek, uttryckt i kyrkans liv och vill genom barmhärtighet och solidaritet möta människor i utsatta livssituationer” (Sveriges kristna råd 2014, s 5).

Norska kyrkan beskriver i sin *Plan for diakoni* fyra områden för diakoni: ”Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet (Den Norske Kirke 2018).” Diakoni utövas av tre former av aktörer, allmän diakoni (varje kristen), organiserad diakoni (av sakkunnig, till exempel diakon i församling) och specialiserad (utövas mest av andra diakonala aktörer än församling (Den Norske Kirke 2010, s 11-12).

Diakoni i teologisk forskning har ofta rört diakoni som begrepp i Nya testamentet. Tolkning av detta ord har omprövats och istället har tolkning kring diakoni på senare år mer handlat om en teologisk bearbetning av kyrkans självförståelse (Biskopsmötet 2015, s 79-80). Den teologiska grunden för att tolka diakoni som del av kyrkan identitet finns i anknytningen mellan diakoni och en treenig Gud. *Han elskede os först – om den bibelske begrundesle for diakoni* är ett exempel på genomgång av hela bibeln i förhållande till diakoni och lyfter fram

dess förankring i såväl skapelseteologi, i förståelsen av Kristus och kyrkan och tydliggör treenighetens betydelse för en ny diakonitolkning (Kjaer Nilsen, H. 2009).

Diakoni behöver definieras, avgränsas eller benämnas på olika sätt beroende på vad man vill studera. Uppsatsen handlar om diakoni utövad av församling, det vill säga vem som är huvudman spelar roll och begränsas i uppsatsen till diakoni med lokal församling som huvudman, det kallar man ofta för församlingsdiakoni. Ordet församlingsdiakoni används ibland för kyrkans diakonala arbete på församlingsnivå, ordet församlingsdiakon används oftare i Svenska kyrkan, troligen beroende på att församlingsdiakon är en definierad anställningsform.

4.2 Diakonivetenskap

Forskning om diakoni har gjorts och görs inom olika akademiska discipliner och kan därför vara svår att få överskådlig. I en sammanställning av svensk forskning om diakoni finns exempel på historisk forskning där det finns material om kyrkans roll inom vård, skola och omsorg från 1800-tal och framåt. Där finns också exempel på material om diakoniinstitutionernas framväxt och arbete samt historieskrivning om centrala personer. Inom samhällsvetenskaplig och tvärvetenskaplig forskning finns material från undersökningar av religionens roll i samhället i Norden och Europa medan annat är inriktat på Svenska kyrkans församlingar och dess arbetsformer. Här finns medlemsundersökningar, utredningar, rapporter och avhandlingar med ursprung i olika uppdrag och olika akademiska ämnen. Sammanställningen tar också upp forskning inom systematisk teologi och forskning om olika tolkning och syn på diakonatet (Christiansson, E., och Linde, S. 2014).

Detta ger en bakgrund till varför kunskapsområdet diakoni för många är otydlig; kunskap om diakoni kommer från många olika infallsvinklar. För att sätta sig in i olika sidor av diakoni behövs perspektiv från olika håll. I senare material om diakoni framhålls ofta behovet av att se det som ett tvärvetenskapligt ämne för att kunna förstå och utveckla fenomenet diakoni.

Kjell Nordstokke ger i artikeln *The Study of Diakonia as an Academic Discipline* (Nordstokke 2014, s 46) en bakgrund till utvecklingen av diakoni som ämne för högre studier vid Diakonhjemmets, nuvarande VID:s högskola i Oslo. Diakonivetenskap har en tvärvetenskaplig utgångspunkt och baseras på en förståelse av diakoni som kyrkligt förankrad (med alternativ tros-baserad) praktik inom vård, socialt arbete eller utbildning på lokal församlingsnivå eller av större professionella institutioner. Studier i diakoni på högre nivå

bygger på kunskap inom teologi, etik, ledarskap, forskningsförberedande kurser samt kompetens inom kulturmöten och interreligiöst arbete (Nordstokke 2014, s 46).

En tradition av forskning inom diakoni som professionellt utövad vård eller socialt arbete har satt teologin åt sidan inom denna forskning menar Nordstokke. Den ekumeniska nyorienteringen kring synen på diakoni har lett till att teologiska studier kring kyrkosyn, mission och det profetiska uppdraget har blivit mer aktuella för reflektion inom diakoni än tidigare (Ibid s 47, 58-59).

Det finns enligt Nordstokke två grundläggande utgångspunkter för studier av diakoni, den ena är att börja i diakonal praktik med empiriska studier. Med denna utgångspunkt har studier ofta haft karaktär av kritisk reflektion kring praktiken; är det en god praktik? Hur uttrycks diakoni i rådande praxis? En god sida med denna utgångspunkt är att den är verklighetsförankrad. Den andra utgångspunkten finns i teologiska och bibliska studier. Fördelen med denna utgångspunkt är att den fokuserar en teologisk betydelse av utövande av diakoni. Det teologiska studiet av diakoni förnyar tolkningar av diakoni och kan medföra ny praxis i kyrkan (Ibid s 48).

Problem uppstår dock om man sätter dessa två utgångspunkter mot varandra. Relevant kunskap om diakoni uppstår när de istället kombineras. Om teologin åsidosätter studiet av praktik riskerar den att bara bli ideologi. Teologins funktion i forskning om diakoni måste dock vara att ifrågasätta och arbeta för att ge klarhet i vilka grunder den diakonala praktiken har och utmana kyrkan att förnya liv och praktik (Ibid s 49). En bild som illustrerar Nordstokkes syn på diakoni som kunskapsfält visar hur teologisk kunskap möter empirisk kunskap i teori om diakoni. Denna teori påverkas av diakonal praxis och bidrar till att utveckla ny praxis.

En arbetsgrupp inom kyrkornas världsråd skriver 2012 att fyra element är viktiga för en fortsatt kunskapsutveckling inom diakoni: ”Theology, social analysis, scientific approach or methodology and personal competence (Ibid s 59). De första två punkterna understryker diakoni som tvärvetenskapligt ämne, den tredje betonar behovet av metoder som länkar samman teori och praktik. Detta visar på behovet av att se att diakoni har speciell praxis med egna arbetsmetoder.

4.3 En ny diakoniförståelse

I artikeln *The study of Diakonia as an academic Discipline* framhålls att det skett en stor förändring i synen på diakoni med start runt 1968, via nya forskning under 1990-talet och ekumeniska dokument och rapporter under 2000-talet.

1986 hölls ett möte i Larnaca inom Kyrkornas Världsråd. Detta utgör en startpunkt för en ny hållning kring diakoni. Huvuddrag i denna hållning är att diakoni inte är ett uppdrag för vissa specialister utan ett uppdrag för alla kristna och inte minst för den lokala kyrkan. Vid samma möte togs målsättningar om att diakoni ska söka efter orsaker till människors utsatthet och arbeta mer förebyggande och befriande. Detta är en helt annan utgångspunkt och ett annat sätt att formulera det diakonala uppdraget än den pietistiska grunden där diakoni innebär tjänande utövat av vissa personer med speciell kallelse för just diakoni.

Lutherska världsförbundet har tagit liknande ställning som Kyrkornas Världsråd i olika processer och dokument. Bland annat 2002 då profetisk diakoni lyfts fram som en ny väg och arbetssätt för diakoni (Nordstokke 2014, s 58-59) samt 2008 då tre ledord formuleras för kyrkornas diakonala uppdrag inom LVF: Försoning, Förvandling och Bemyndigande. Betydelsen av dessa finns närmare beskrivna i *Diaconia – Transformation, Reconciliation, Empowerment* (Lutheran World Federation 2009, s 43-47). Nordstokke betonar betydelsen av förskjutning i tolkning av det diakonala uppdraget som Lutherska Världsförbundets dokument visar på. De tre ledorden visar ett långt kliv från ”humble service” (Nordstokke 2014, s 59).

Ett viktigt bidrag till ny förståelse av diakoni står den australiensiske teologen John Collins för, som genom studier i nya testamentet konstaterat att, enligt hans mening, de ställen där ordet diakoni används på grekiska snarare syftar till uppdrag givet åt en person att vara budbärare, förmedlare av viktiga budskap med mera. Detta medför bland annat en förståelse av diakoni som mer kraftfull än ”humble service” och att diakoni inte bara innebär en barmhärtig gärning utan hör ihop med ett uppdrag eller mandat från Gud, det vill säga Gud själv och kyrkan är uppdragsgivare och sänder ut för tjänst (Ibid s 57).

4.4 Paradigm och Diakoniparadigm

K. I. Johannessen beskriver tre möjliga diakoni-paradigm som kan utgöra tre alternativa grundmönster för tolkning av diakoni (Johannessen, K.I. 2005, s 37). Paradigm är ett nyckelbegrepp inom vetenskapsteori och kommer ursprungligen från Thomas Kuhn. Kuhn studerade vetenskap som social praxis. Han visade på att kunskap tas fram inom vissa ramar som också påverkar resultat och tolkningar av resultat. Paradigmbegreppet var ett sätt att

kunna tala om dessa sociala ramar som finns runt vetenskap och forskning. Det vill säga han sätter fokus på vilken praxis som finns för forskning inom ett ämne (Thomassen, M. 2007, s 118). Kuhn bidrog till en ny syn på vetenskap genom att tydliggöra att kunskap påverkas av det sammanhang i vilket den uppstår. Om man tidigare haft en bild av att vetenskap hela tiden erövrar fler och fler sanningar i rak linje framåt så hävdar Kuhn att vetenskap utvecklas genom omvälvning och tar språng framåt och att detta alltid är format av sociala och historiska sammanhang (Ibid s 201).

När paradigmbegreppet används i betydelsen teoretisk ram innebär det att man arbetar inom ett gemensamt system av föreställningar om hur ämnet ska uppfattas och utforskas (Ibid s 119). Eftersom Kuhn skapat sin teorier och begrepp inom naturvetenskap behöver steget över till paradigm-begreppet inom vård eller socialt arbete beskrivas. Begreppet har utanför naturvetenskap fått en lösare betydelse och användning. I alla vetenskaper finns det ”skolbildningar” av tankesätt och förståelseformer (Ibid s 123). Även inom vård och socialt arbete finns det egenarter, mål och metoder som blir gemensamma inom vissa grupper eller skolor. Inom vård och socialt arbete är det inte fråga om paradigm som ersätter varandra i följd utan de kan ses som komplementära, utgör komplementeraden perspektiv (ibid s 122).

Kuhn själv skriver om en grupp forskare med gemensamt paradigm att detta innebär att de gemensamt praktiserar en vetenskaplig specialdisciplin, har en gemensam bakgrund när det gäller utbildning och liknande erfarenheter när det gäller metod för forskning (Kuhn, T. 2007 s 40). Detta kan ge en bild av varför det är naturligt med många paradigm kring diakoni, kunskapen kommer från så många olika kunskapsfält och vetenskapliga traditioner. Paradigm kan ha olika fokus som sin utgångspunkt. Till exempel kan gemensam tilltro till vissa arbetsmodeller eller gemensamma värderingar utgöra paradigmatets grund. Ett annat exempel som kan utgöra bas i paradigmat kan vara exempel, att man utgår från gemensamma exempel på hur kunskap bildas utifrån konkret problemlösning (Ibid s 47-49). Kuhn var intresserad av hur de sociala ramarna påverkar resultaten av forskning men också av hur dessa sociala ramar skapas. Hur blir man ansluten till en viss skola/grupp inom forskningen, vilka stadier finns i en grupps socialiseringsprocess och hur formas gemensamma mål? (Ibid s 69). En fråga att tillägga som kan vara relevant med diakonivetenskap i fokus är hur olika grupper, med olika vetenskapliga skolor och mål förhåller sig till varandra när kunskap om diakoni ska ”pusslas” ihop från olika utgångspunkter.

Paradigmbegreppet har visat sig användbart i en lösare betydelse än Kuhn förespråkade. Kuhn skrev om vad som sker när paradigms ersätts av nya medan den nutida användning av paradigmbegreppet mer handlar om en möjlighet att förstå vad som påverkar ställningstaganden inom ett område och hur det påverkar med vilka utgångspunkter man forskar inom det. En vanlig hållning är också att flera paradigms är aktuella samtidigt.

- **Diakoniparadigm**

När Johannessen definierar tre diakoniparadigms gör han det med en lösare tolkning av paradigmbegreppet än Kuhn ursprungligen menade (Johannessen 2005, s 36) men tar med sig några kännetecken från Kuhn. Paradigm är ett accepterat sätt att se eller tolka ett grundmönster för hur man ska bedriva forskning inom ett visst ämnesområde. Mönstret (eller böjningsmönster som Kuhn kallar det) styr uttryckssätt och bidrar till hur tolkning och förståelse sker (Ibid s 37).

Med den bakgrunden går sedan Johannessen in på olika paradigms i diakoniforskning. Han påpekar att de inte helt går att skilja ut från varandra men går att profilera och jämföra med varandra (Ibid s 38). De tre paradigms Johannessen beskriver inom diakoniforskning är ett karitativt-diakonalt paradigm, ett liturgiskt-diakonalt och ett kommunikativt-diakonalt paradigm. Vad kännetecknar då dessa tre?

Det karitativt-diakonalt paradigmat kännetecknas av en förståelse av diakoniuppdraget som omsorg och där diakonen framför allt är utövare av omsorg (Ibid s 38). Johannessen lyfter fram det komplicerade i att knyta begreppet kärlek till diakoni inom detta paradigm och menar att detta ställer svåra etiska frågor om diakoni-utövandet. Samtidigt menar han att detta paradigm ändå är det dominerade inom diakoniförståelse där Caritas och diakoni ibland ses som synonymer, ibland som kompletterande begrepp. Inom detta paradigm är barmhärtighet ett centralt begrepp som en moralisk plikt för både privatpersoner och kyrka och det diakonala uppdraget har genom historien utförts som barmhärtighetsgärningar. Kärlek och barmhärtighetsgärningar i centrum förklarar också diakonins plats i såväl kyrka som samhälle eftersom kärleksgärningar samtidigt är ett fenomen knutet till kristen tro och ett allmänmänskligt fenomen (Ibid s 39).

Det liturgisk-diakonala paradigmat har en betydligt mindre roll i den norska förståelsen av diakoni men desto större i ekumeniska sammanhang. Från att inom det karitativt-diakonala paradigmat talat om förståelsen av diakoni handlar kännetecknen inom det liturgisk-diakonala

paradigmet om diakonen. Inom ett liturgiskt-diakonalt paradigm hör diakontjänsten hemma inom gudstjänstens ram men tolkas där på olika sätt. Det centrala i detta är dock att markera diakonens plats i kyrkans centrum – gudstjänsten. Centralt är också att Johannessen betonar att när diakonen har en plats i gudstjänsten, kyrkolivets centrum så betyder det också att diakonin ”som kirkelig livsytring, tegner på sin måte noen vesentlige trekk i et fullverdig kirkebild” (Johannessen 2005, s 40). Inom detta paradigm har diakoni sin utgångspunkt i kyrkans uppdrag i sin helhet och denna utgångspunkt är avgörande för diakoni-förståelsen inom detta paradigm. Diakoni och liturgi sammankopplas och är inte möjliga åtskilja från varandra. Diakontjänsten kan inom denna förståelse aldrig bli perifer ur kyrkans perspektiv och en följd är då att diakontjänst ingår i kyrkans vigningstjänst (Ibid s 40).

Förståelsen av diakontjänsten blir här annorlunda än i det karitativt-diakonala paradigm genom att det har en starkt kyrklig identifikation jämfört med betoningen på barmhärtighetsgärningen som både ett uttryck för kristen identitet och för allmänmänsklig godhet (Ibid s 41).

Det sista förslaget till diakoni-paradigm kallar Johannessen för kommunikativt-diakonalt paradigm. Här betonas diakonens roll som medlare, budbärare och representant. Några kännetecken på detta paradigm är en bred forskning i begreppet diakoni i såväl bibeltexter som andra källor. Den australiensiske teologen John Collins är den som framför allt förespråkar en förståelse av diakonen som budbärare, han avvänder begreppet ”go between” mer än tjänare och menar därmed att grundförståelsen av begreppet diakoni inte är tjänst (Ibid s 41). I detta paradigm tonas då det karitativa draget ned vilket har betydelse eftersom norsk (och nordisk) diakoniförståelse präglats starkt av den traditionella barmhärtighetsdiakonin med inspiration från tyska diakoninstitutioner.

Johannessen avslutar stycket om detta tredje paradigm med en tanke om att denna diakoniförståelse skulle kunna betyda mycket men att debatt om diakoniförståelse saknas och därför bearbetas inte nya influenser, som till exempel detta diakoni-kommunikativa paradigm. Vår tid präglas av stora utmaningar när det gäller brobyggande, förmedling och kommunikation skriver Johannessen i en fotnot och menar att dessa utmaningar skulle kunna belysas genom det kommunikativt-diakonala paradigm (Ibid s 42).

Johannessen avslutar artikeln med att betona att det inte finns täta skiljeväggar mellan dessa paradigm utan att de vart och ett tvärtom kan integrera och förklara element från de andra paradigmerna.

4.5 Heterotopiska rum och diakonins heterotopiska rum

Ett annat exempel på studie där frågor om diakoni kopplas till en större teori finns i artikeln ”Heterotopisk diakoni. Diakoni i spenningen mellan kall och profetisme” (Wyller T. (2006). I artikeln använder sig författaren av Foucaults begrepp om heterotopiska rum och bearbetar vad detta kan betyda i diakonal praxis. Wyller använder Foucaults text ”Of other spaces, heterotopias” (Foucault, M. 1984) och lyfter fram frågor om och kritik mot den förändrade tolkningen av diakoni som skett inom fram för allt Lutherska världsförbundet. Viktigt i Wyllers text är att en spänning blir tydlig mellan grunden för 1800-talets framväxta diakoni och Lutherska världsförbundets nyare tolkning.

- **Heterotopiska rum**

Foucaults text om heterotopiska rum är skriven inför ett föredrag 1967 men publicerades 1984. Man kan utläsa av sökningar på nätet att den använts i mycket olika sammanhang men den ingår inte i någon av Foucaults böcker. Att förstå Foucaults text är ett arbete för sig, här beskrivs endast några punkter som kan vara av betydelse för förståelsen av Wyllers text.

Foucault talar om spaces – rum eller utrymme, och dess betydelse. Han ger en rad exempel på hur människan och/eller samhället delar upp tillvaron i olika rum som står för olika saker. Enkla exempel är uppdelningen i privata och offentliga rum, rum för familj respektive rum för större socialt liv men också rum för till exempel drömmar (Foucault 1984 s 2-3). När Foucault talar om heterotopiska rum är det rum som ligger utanför de vanliga, som kan förena flera, eller alla delar/rum av tillvaron (ibid s 3). I beskrivning av vad som kännetecknar dessa tar han upp ”crises heterotopias”; rum som i olika samhällen uppstått eller skapats för en särskild period: tonåringen, den menstruerande kvinnan eller de åldrande människan. Sådana rum minskar menar Foucault men idag kan t ex fängelse eller äldreboende räknas hit. Museum och bibliotek kan fungera som heterotopiska rum (Ibid s 7). Varje heterotopiskt rum har en funktion. Ett exempel är kyrkogården som knyter samman både döda och levande samt människor från olika samhällsskikt.

Ett annat kännetecken på heterotopiska rum (kanske det som mest anknyter till Wyllers reflektion om diakonins heterotopiska rum) är att de har en funktion i relation till alla andra rum. Detta kan gestaltas på olika sätt. En sinnebild för heterotopiskt rum är skeppet, på samma gång en verklig plats men samtidigt en symbol genom att knyta samman platser, söka efter nya mål med mera (Ibids 9).

- **Diakonins heterotopiska rum**

Wyller tar vissa intryck och tolkningar av Foucaults text i bruk för användning i diskussion om diakoni. Bland annat lyfter Wyller fram att det finns främmande rum, heterotopisk rum, både i nutid och i vår historia och att identifiera dem kan leda till att man får kunskap om vad som exkluderar människor i samhället och vad exkludering leder till. Det finns då också ett samband mellan heterotopi och samhällskritik (Wyller 2006, s 310).

Om man ser på samhället eller olika frågor med perspektiv från de heterotopiska rum kan man utmana samhället. Foucault nämner inte de religiösa rummen som heterotopiska. Detta tycker Wyller är anmärkningsvärt då dessa ofta står för en annan ordning utanför samhällets system.

Wyller hävdar att den profetiska diakonin och det i ett gemensamt kyrkligt ämbete förankrade diakonatet behöver en heterotopisk praxis (Ibid s 311). Han menar att en betoning av både uppdraget profetisk diakoni och diakonatets förankring i kyrkans vinningstjänst alltför mycket sätter fokus på kyrkan själv och dess företrädare. Därigenom avviker denna diakonisyn från den karitativa. Wyller frågar sig vem som är subjekt i profetisk diakoni och konstaterar att det är kyrkan, inte de människor vars livsvillkor arbetet berör (Ibid s 311). Wyller skriver i anknytning till Foucault att det ” handler om å gjøre de fremmende rommene til diakoniens sentrum, ikke de kjente rommene” (ibid s 311).

Wyller menar att de som inom Lutherska världsförbundet drivit fram inriktningen mot en mer profetisk diakoni är samma som också arbetat för att diakonatet ska inlemmas i kyrkans vinningstjänst; ”profetisk diakoni skal frenheve sosial rettferdighet og politisk kritikk på den ene siden og denne kritikkens forankring i det kirkelige embete på andre siden” (ibid s 312).

I dokumentet ”The Diaconal Ministry in the Lutheran Churches” (Lutheran World Federation (2005) betonas att diakonen både ”reach out to the excluded/-/ on behalf of the church and bring their experiences into the midst of the community of faith” (Citerat av Wyller 2006, s 316). Detta synsätt bör ifrågasättas menar Wyller som ser en risk att kyrkan inte förmår ifrågasätta indelningen i *utanför* kyrkan och *innanför* kyrkan. En gudstjänst i Stockholm (beskrivs mer längre ned) menar Wyller är ett utmanade exempel på att inte nöja sig med att se nöd utanför kyrkan och genom en speciell funktion (diakonens) lyfta den in i kyrkans rum utan låta människor från dessa situationer själva finans med i kyrkans rum och gudstjänst. En karitativt tolkad diakoni undviker denna lösning mellan vad som är innan för respektive utanför (Ibid s 317).

Wyller ger tre exempel där han menar att skapandet av heterotopiska rum ger utrymme för människor utsatta livssituationer att vara med och skapa ett utrymme där de inte är marginaliserade. Genom att skapa dessa utgör de också exempel och kritik mot rådande exkludering. Ett av exemplen är gudstjänst i stadsmissionens lokaler i Stockholm, den så kallade Bullkyrkan. Bland gudstjänstdeltagarna finns många hemlösa och många som lider av missbruk. Wyller lyfter fram hur gudstjänsten rymmer både bön, psalm, välsignelse och smörgås i sitt ritual. Denna gudstjänst menar Wyller ”dreier seg om konstruksjoner av det Foucault kalte heterotopia” (Wyller 2006, s 315).

Wyller lyfter fram att det viktiga i karitativ diakonal tradition är närheten till den människa arbetet berör. Detta menar Wyller också är grunden för en trovärdig profetisk diakoni. När kyrkan tolkar sig själv som det viktiga subjektet i diakonal handling finns risk att avståndet mellan diakoni och de människor diakonin vill stödja ökar. Den ojämlika maktstrukturen blir också svårare att rå på. Han menar också att Lutherska världsförbundet undervärderar den förändringspotential som finns i mer traditionell karitativ diakoni.

För att återknytta till Foucault är en av slutsatserna i artikeln att en tolkning av diakoni behövs där mer av de karitativa dragen finns med. Att ”gjøre de fattige til kirkelige subjekter er summen av heterotopisk diakoni” (Ibid s 322).

4.6 Avslutning på teorikapitel

Inför en diskussion i kapitel 6 om intervjupersonernas berättelser om de upplevda motiven bakom sina församlingars diakoni och hur den utövas tar vi alltså med:

- Att diakonivetenskap betonar behovet av att alltid se på diakoni med perspektiv från flera kunskapsfält.
- Att det skett en stor förändring i de lutherska kyrkornas tolkning av det diakonala uppdraget de senaste 30 åren.
- Att diakoni kan tolkas inom/utifrån olika paradigmer, här fanns tre exempel – det liturgiska-diakonala, det karitativt – diakonala och det kommunikativt-diakonala paradigmet och att synen på vad som är viktigt i diakonal praxis blir olika beroende på i vilket paradigm man tar sin utgångspunkt.
- Wyller hävdar att en betoning av profetisk diakoni och diakonatets plats i kyrkans vinningstjänst kan öka avståndet mellan kyrkan och de människor det diakonala arbetet vill stärka.

5 Presentation av empiriskt material

Detta kapitel innehåller själva kärnan i uppsatsen nämligen vad informanterna säger om församlingens diakonala uppdrag. Materialet från intervjuerna kommer här att presenteras nedan i stycken som till stor del överensstämmer med temana frågeguiden för intervjuerna. Ett kapitel avviker på så sätt att det i intervjuguiden inte fanns några direkta frågor om diakonens arbetsuppgifter eller roll. Däremot fanns det mycket material om detta i intervjusvaren och det har därför fått ett eget stycke i redovisningen: Diakonen i församlingens diakoni.

Under några av temana finns också material från intervjun med biskopen i Göteborg, Per Eckerdal där kommentarer från honom rör samma teman som övriga intervjuer. Det sista stycket i detta kapitel återger kommentarer till biskopsbrevet från samma intervju. Intervjumaterialet från församlingarna har bearbetats och ordnats i under följande teman:

- Hur motiveras den lokala församlingens diakonala uppdrag?
- Arbetsformer för församlingens diakonala uppdrag
- Diakonen i församlingens diakoni
- Vem gör vad? Om synen på församlingens diakonala uppdrag i jämförelse med Stadsmissionens

5.1 Hur motiveras den lokala församlingens diakonala uppdrag?

I intervjuguiden fanns frågor om vad intervjupersonen vill lyfta fram som motiv till varför församlingen har ett diakonalt uppdrag. Vad tänker man sig är anledningen till detta? En annan infallsvinkel blir då – vad tänker man sig att arbetet ger till en tänkt mottagare eller mottagargrupp? Ett tredje perspektiv som guiden riktade in sig på var vad det möjligen ger församlingen att utöva diakoni. Syftet med att ställa dess frågor var att få med mer reflektion om diakoni än beskrivningar av vad för arbete som görs.

Svaren växlar mellan ”så här är det” och ”så här skulle jag vilja att det var”. Men båda dessa infallsvinklar ger material om hur man uppfattar själva grunden för och själva idén med att församlingens ska utöva diakoni. Här nedan sammanfattas material under rubrikerna Varför utöva diakoni? Och: Vilken betydelse har diakoni för församlingen?

5.1.1 Varför utöva diakoni?

Det mesta av materialet kring motiv till församlingsdiakoni handlar i första hand om kyrkans och församlingens identitet. Några av svaren handlar om att diakoni ska uttrycka vad det är att vara en kristen människa. Det finns till exempel svar som lyfter fram att ett kristet liv medför en hållning till andra människor, ”det diakonala förhållningssättet är grundvärdering av människan som unik varelse och Guds avbild” (P1). Mycket av vad intervjupersonerna lyfter fram kring vad diakoni-arbete är handlar just om att uppmärksamma människor, välkomna, se människor med blick för människans många dimensioner med mera. Men fler av svaren handlar också om att diakoni uttrycker vad det är att vara kyrka.

En av diakonerna formulerar sitt svar kring motiv till församlingens diakonala uppdrag så här: ”Den viktigaste orsaken till att utöva diakoni är för att kyrkan ska leva, det är utflöde och konsekvens av att fira gudstjänst, vara kyrka på fler sätt än bara söndag” (D2).

Detta sätt att tänka, att diakonin i grunden utövas som uttryck för församlingens identitet och liv tar flera av de intervjuade upp. Församlingen behöver utöva diakoni för att vara ett redskap för Gud och en bild för hurdan Gud är menar flera. Diakonalt arbete bidrar också till församlingens identitet inte bara som tecken utan påverkar människor i församlingen på riktigt påpekar en av prästerna. Den diakonala verksamheten (berättar ett exempel på sådan) ”är en verksamhet som ger så mycket i hur vi ser på oss själva” (P3).

Samhällskontexten tas upp som en orsak till att diakoni är viktigt för att kyrkan ska kunna förmedla kristen tro. En av intervjupersonerna funderar kring att det inte är samhällskontext i stora drag som ger anledning till diakonalt handlande utan just situationen att det finns människor som inte har vad de behöver. Detta gör att kyrkans sätt att förkunna kristen tro måste innehålla diakoni, handling. Samma intervjuperson drar också in tanken på medlemmarnas önskemål i detta att det ”finns en förväntan från medlemmar att det är det här, diakoni, som är att vara kyrka (O3)”.

Bland de motiv som lyfts för diakoni finns alltså både motivet att som *enskild kristen* leva med ansvar för medmänniskan och att se till *kyrkans* funktion och dess uppgift att förmedla kristen tro, bilden av hur och vem Gud är i kristen tro. Detta knyts ihop i ett citat från en av prästerna på frågan om motiv till varför en församling ska utöva diakoni; ”för att församlingen som helhet ska vara en bild av och ett redskap för Gud. En bild för Gud som är tillbedjansvärd och även kärleksfull. Därför firar vi gudstjänst och därför utövar vi diakoni. Precis som den enskilda kristna människan också” (P2).

En intervjuperson uppmärksammar att det gäller att ha motiven klara för sig eftersom ”man kan arbeta utifrån en felaktig motivation också: när en kommun uttrycker glädje över Svenska kyrkans insatser inom socialt arbete, då kan man bli glad att få jobba, men får inte tappa bort sin egen motivation” (O2).

”Vi ska hjälpa människor” – detta är ett annat tydligt uttalat syfte med att utöva diakoni hos några av de tillfrågade. Detta motiveras med två sorters resonemang. Det ena kommer från två av de intervjuade ordförandena som tar upp diakonins koppling till att samhällets stöd inte räcker till, att kyrkan behöver bidra då goda krafter behövs eftersom samhällets sociala stöd inte alltid har en tillfredsställande hög nivå. ”Syftet är att hjälpa människor till ett eget liv” säger en ordförande och tillägger: ”Kyrkan borde ägna sig mer åt samhället – vara med och visa på att man värnar om människor och göra det i samarbete med andra” (O1). Några nämner en upplevelse av att socialtjänst eller andra aktörer inte ger eller inte kan ge stöd och att församlingen då ibland blir tillfråga om den kan göra något för en person. En intervjuperson tar upp att kommunen säger att de har ansvar och oftast tar det ansvaret det men ”sen händer det ändå att socialjouren skickar människor till oss för att få hjälp” (P1).

Det andra resonemanget med grunden ”vi ska hjälpa människor” tar sin utgångspunkt i bibeln, intervjupersonerna nämner Jesu lära, hur Jesus bemötte människor och den Gyllene regeln – det du vill andra ska göra mot dig ska du göra för dem. En ordförande uttrycker att ”Diakoni gör vi inte för att kyrkoordningen har sagt det utan för att det ingår i Jesu budskap. Uppdraget är att omsätta Jesu budskap i praktiken. /--/Det är det primära” (O1).

En annan uttrycker att ”jag är ju inte teolog men tänker på ställen i bibeln där Jesus hjälper människor” (O3).

Flera andra intervjuade (P2, D2, D3) tar upp denna koppling genom reflektion om det diakonala arbetets koppling till gudstjänsten, att man försöker göra verklighet av vad som predikas. En bibeltext som nämns är den där Jesus beskriver sig själv som en som satt i fängelse men ingen besökte honom. Intervjupersonerna tar upp detta med tolkningen att det är en uppmaning att hjälpa människor i nöd för att också tjäna Gud.

Ett annat tydligt motiv för att utöva diakoni har helt annan grund: Medlemsvård.

Intervjupersoner ur kategorin präst och ordförande nämner detta som viktigt. Ett perspektiv som tas upp är att medlemmar vill att kyrkan ska värna människor i utsatthet, stå för människovärde etc. Andra intervjupersoner talar med lite mer beräkning men på samma

tema: undersökningar säger att medlemmar vill att kyrkan jobbar med diakoni och barn, då måste vi göra det för att behålla medlemmar. Ingen av diakonerna tar upp detta med att betona det diakonala uppdraget för att behålla medlemmar i kyrkan.

Motiv för att utöva diakoni finns också i svaren på vad församlingen önskar åstadkomma med sitt diakonala uppdrag. De reflektioner intervjupersonerna ger kring detta är också uttryck för vad församlingen önskar och vill med församlingens utövade diakoni.

Att kyrkan kan bjuda på ett socialt sammanhang återkommer i många svar. Församlingens diakonala förhållningssätt ”skapar glädje” (O2), inte bara i största allmänhet utan i att man verkligen vinnlagit sig om att i vissa sammanhang skapa feststämning. ”Jag vet många som fick nya vänner, precis som ville med att ordna dom där festerna (P2)”. Detta som ett konkret exempel på vad en församling åstadkommit med en verksamhet. Gemenskap är det mest återkommande svaret på vad församlingsdiakoni kan ge människor.

Det bör uppmärksammas att i svaren gäller att skapa gemenskap inte bara gruppaktiviteter utan nämns också som viktiga bidrag i individuellt stödarbete. Man ska få bli lyssnad till och respekterad. ”Man har någon att prata med, någon som är med” säger D1 om vad det kan betyda att få del av stödsamtal. Intervjupersonerna tänker sig att kontakten med församlingen eller en av församlingens anställda ger en viss hemhörighet, detta hör ihop med att de flesta av intervjupersonerna lyfter fram lättillgänglighet som en vinst med församlings-diakonin.

När församlings diakoni fungerar som bäst då kan den bidra med ”mening, livsmening, gemenskap och bekräftelse. I någon mån kanske också utmaning” säger en av prästerna (P3). Endast de intervjuade diakonerna tar upp att en orsak att utöva diakoni också är att arbetet ska leda till konkret hjälp med till exempel myndighetskontakter, överklaganden eller att uppmärksamma utsatta grupper.

5.1.2 Har det diakonala arbetet en betydelse för församlingen?

En del av intervjufrågorna gällde att ta reda på vad det eventuellt ger församlingen att utöva diakoni. Några svarar mer utifrån sig själva som person, att det ger dem själva mycket att utöva diakoni. ”Det lockar att få vara med och utveckla arbete” säger O1. Ett annat exempel är att det ”känns gott” att få arbeta som röstbärare för människor i utsatta situationer (D1).

Men de flesta talar om hur församlingen som grupp eller sammanhang utvecklas av erfarenheter av det diakonala arbetet. Då en del av intervjumaterialet handlat om tankar och visioner för diakoni är det intressant att lägga märke till att erfarenheter av vad utövad diakoni

gett församlingen tycks vara riktiga erfarenheter. Självklart är det svårt att definiera församling i ett sådant här sammanhang. Jag tolkar det som en vidare grupp än anställda, att där finns människor med ideellt ansvar, gudstjänstfirare och/eller deltagare i öppna träffar.

En del av svaren kring vad det ger församlingen att utöva diakoni lyfter fram att erfarenheter av diakoni fördjupar församlingens kristna identitet. Man beskriver erfarenheter av att ”vi blev mer levande” (P3). D2 beskriver att man med en öppen och välkomnande atmosfär markerade att det också fanns plats för samtal om viktiga frågor. Detta ledde till att man som en följd av annat diakonalt arbete valde att arbeta med möjlighet till introduktion i bibeln och introduktionskurs i kristen tro. En annan person beskriver hur en större diakonal verksamhet som bedrivits länge i församlingen präglade församlingen så mycket att man till och med frågat sig hur församlingens skulle leva vidare om denna verksamhet lades ned. ”Det diakonala arbetet som funnits här länge är en del av församlingens identitet” (D3).

En person beskriver hur det diakonala arbetet påminner församlingen om att Kristus är den som går före och redan finns i alla i de situationer som det diakonala arbetet kommer i kontakt med och att det är en nödvändig påminnelse till församlingen: ”Diakoni lär oss att Kristus är här, finns med människor innan vi gör det. /--/ om vi inte kan leva med den bilden – är vi alls kyrka då?” (P1). Diakoni uppfattas också vara identitetsskapande för församlingen då det är ett sätt att ta kristen lära på allvar, ”det vi fått av Gud får konsekvenser för vårt sätt att vara” (P2).

Andra sätt att tala om detta har de tre intervjupersoner som lyfter fram att det diakonala arbetet innebär att man ska låta sig påverkas av de människor man möter och att det är viktigt att det diakonala uppdraget berör alla i församlingen. Erfarenheter av detta slag blir tydligt i detta citat: ”Om vi är en diakonal gemenskap så påverkar vi varandra. Vi:et kommer att inkludera många och berika alla som är med, det låter ju vackert men det sker i praktiken också”(P3).

Det finns några svar som handlar om församlingens identitet men ur lite andra infallsvinklar. Att utöva diakoni innebär kontakt både med människor och andra aktörer som församlingen annars inte skulle ha en relation till påpekar flera av intervjupersonerna.

En annan synvinkel som tas upp är undersökningar som visar att många medlemmar i Svenska kyrkan tycker att det diakonala arbetet och kyrkans verksamheter för barn och unga är skälen för sitt medlemskap i kyrkan. Flera av intervjupersonerna menar att många

medlemmar inte vet så mycket om kyrkan men det de ändå vet handlar ofta om att kyrkan stöder utsatta människor. Att utöva diakoni är då ett sätt att få trovärdighet. Det är också ett sätt att göra kristen tro känd då intervjupersoner lyfter fram utövandet av diakoni som ett sätt att hjälpa människor förstå vad församlingen gör och vill. En diakon menar att det diakonala arbetet ”ska ju inte behöva tillföra något till församlingen men medför bredare förtroende. Att folk vet att man kan vända sig till Svenska kyrkan vid kris både här och i utlandet stärker förtroendet”(D1). En ordförande säger att ”diakoni kan få människor att inte undvika religion utan säga ’jag är kristen, jag går med i det här’, det är mission när det kan vara så”(O1).

Per Eckerdal får också frågan om vad den viktigast anledning till diakoni är och svarar att ”det basala svaret för mig är att det handlar om medmänsklig kärlek, och det behöver inte vara mer”. Han menar också att det är viktigt att det inte är mer, kyrkan ska inte bedriva diakoni för att ”något ska ske”, det vill säga koppla det till evangelisation. Men det ger församlingen mycket menar Eckerdal. Det sker något med oss alla om vi får uttrycka omsorg, vi lär oss något av de människor vi möter och ”det gör, i djupaste mening, att vi själva blir mer mänskliga”.

5.2 Arbetsformer för församlingens diakonala uppdrag

Intervjupersonerna tillfrågades om vad de beskriver som diakoni i församlingens liv och verksamheter. Vi kommer alltså nu in på material som svarar på frågan hur utövas församlingens diakonala uppdrag. Grundfrågan handlade om hur församlingen arbetar diakonalt och följdfrågor täckte upp för att både få fram material både om tydliga diakonala verksamheter och om man ansåg att man utövar diakoni också i verksamheter som inte har diakoni som huvudsyfte.

Materialet är sorterat efter de två uttrycksformer för diakoni som biskopsbrevet beskriver. Att arbeta för ett gott samhälle i närmiljön tas upp i flera intervjuer och detta arbete tar sig uttryck som inte självklart kan sorteras in i biskopsbrevets två kategorier. Därför har detta fått en särskild rubrik.

1. Diakonala verksamheter
2. Diakoni som dimension i församlingens liv och verksamhet
3. Lokalt arbete för närområde

5.2.1 Diakonala verksamheter

De flesta intervjupersoner tar först av allt upp arbetet med enskilt stöd genom samtal när de får frågan om hur församlingen utövar diakoni. Arbeta till stöd för enskilda sker i huvudsak genom arbete med samtal. Samtal och stödsamtal används oftast för enskilt stöd men även själavård nämns. Vad intervjupersonerna lägger i dessa ord; själavård, samtal, stödsamtal växlar men har inte undersökts närmare. Det är genomgående att erbjudandet om möjlighet till stödsamtal ingår i basutbudet av diakonalt arbete.

Samtalen beskrivs som en möjlighet att inte behöva vara ensam med sin situation eller problem. En av diakonerna tar upp att ensamhet oftast ligger bakom att man söker kontakt (D3). Drabbas någon av stor kris erbjuds insatser från olika håll, sjukvård, socialtjänst eller till exempel brottsofferstöd, men med mindre problem, som inte behöver vara små för det, blir många ensamma (D3). Alla intervjuade diakoner nämner att de arbetar med stödsamtal, några av prästerna tar upp att även de i sin tjänst utövar diakoni genom enskilda samtal (P2, P3). De intervjuade vill att stöd ska finnas lätt- tillgängligt, det ska vara någorlunda enkelt att få tag på personer i kyrkan och detta tar de flesta intervjuade upp som en självklar arbetsuppgift för församlingen.

Samtal sker också inför att få stöd i att ta andra kontakter. Diakonen lotsar människor till andra, ibland bistår de i att få kontakt med instanser som kan hjälpa eller hjälper till att förklara en situation. Kontaktnät diakonen skapat används för detta. Här används kunskap om andra aktörer och relation med dem men inte några etablerade samarbets-system eller gemensamma verksamheter. En församling arbetar för att utveckla arbetet med enskilda samtal med människor i utsatta situationer så att det blir ett mer djupgående arbete, en genomgång av hela livssituationen där också fungerande sidor av livet lyfts fram.

Enskilt stöd ges också genom ekonomiskt bistånd. En av diakonerna tar upp att arbetet med att ta emot ansökningar och mötet med de sökande är meningsfullt om man ser till de kontakter som uppstår där diakonen sedan kan vara till stöd i andra frågor (D3).

Intervjupersonerna talar inte om detta arbete som något församlingen valt att arbeta med utan som en ofrånkomlig/obligatorisk del av arbetet. Men det varierar mycket hur stor omfattning detta arbete har i de olika församlingarna.

Församlingarna samlar människor i grupper, sorgegrupper för människor som mist nära anhörig och grupper för stöd genom att man arbetar med existentiell hälsa. Andra verksamhetsformer för diakoni är sommaraktiviteter för barn och fester för att människor i

området ska lära känna varandra och församlingen. En församling samlar grupper för att det ska finnas mötesplats för samtal om tro, ofta som korta projekt som till exempel introduktion i bibeln eller Frälsarkransen. Detta när annan verksamhet fått diakonen att uppmärksamma behov av detta. Någon församling tar emot praktikant genom arbetsförmedlingen.

Flera intervjupersoner nämner olika grupper, öppna inbjudningar, syföreningar med mera. Detta benämns av några intervjupersoner som traditionell diakoni och med syfte att vara till stöd för äldre och ensamma. Annat stöd för äldre utförs genom hembesök av diakon och ideella (D2). En diakon berättar om att uppgiften att leda en församlingsresa (D1).

En diakon nämner arbetet med att uppmärksamma situationer där människor far illa. Ett exempel är att vara med i radio och berätta om läget för en grupp med speciella svårigheter men kan också vara att informera kyrkorådet om aktuella situationer för människor för att lyfta frågan om hur församlingen eventuellt kan agera till stöd (D1). Båda arbetssätten syftar till att informera och skapa opinion.

I samverkan med kommun sker till exempel stöd till anhörigvårdare (D2). En församlingsordförande nämner att kyrkorådet bett diakonerna ha goda relationer till socialtjänsten för att kunna sköta arbetet med ekonomiskt bistånd bra och ha koll på vilket ansvar socialtjänsten har (O3). Samarbete nämns med sjukhuskyrka, skolor, kommunens krisstöd, hemsjukvård, socialtjänst, bostadsbolag. Syftet som framkommer med samverkan är oftast att göra stöd mer lätt-tillgängligt samt att bidra till ett bra lokalsamhälle i stadsdelen.

5.2.2 Diakoni som dimension i församlingens övriga verksamheter

I svaren kring hur församlingen utövar diakoni finns också mycket material om diakoni som dimension i andra arbetsformer i församlingen. En diakon tar upp arbetet med att stödja andra anställda i bemötande, inget som är en formaliserad arbetsuppgift men sker inom personalgruppen, till exempel på kafferasten (D2).

Diakoni i församlingens verksamheter benämns som att bjuda på ett socialt sammanhang och att detta ska kunna vara till stöd. Andra exempel på hur intervjupersonerna resonerar om diakoni som del eller dimension i församlingens olika verksamheter och gudstjänster är när man talar om kyrkvårdarnas bemötande (O1), öppna samtal efter gudstjänsten (O1), att man ska ha respekt för människors integritet med mera.

En diakon lyfter upp att Svenska kyrkan i stort fortfarande har svårt att benämna diakoni som något mer än diakonernas arbete. En undersökning kring vad för diakoni som bedrevs,

initierat i ett storstadsområde, frågade bara efter diakonens arbetsuppgifter. En förlegad bild menar diakonen (D3).

Andra sätt att beskriva vad diakoni ”i annan” verksamhet innebär görs av en diakon när den påpekar att det inte hjälper att de har en bra diakonal verksamhet för en grupp med sociala behov om samma människor inte kan känna sig välkomna i församlingens byggnader och om inte annan personal är beredda att bemöta dem och kanske hjälpa människor att till exempel hitta rätt (D3).

En präst berättar att de sätter huvudrubriken ”diakoni” på sommarlovsaktiviteter för barn. Dessa innehåller då inte andakter eller undervisning i kristen tro eftersom man vill huvudsyftet är att skapa bra sommar-upplevelser för barn som inte reser på semester. Flera av dem har en annan religion än kristen eller har föräldrar som inte vill att de tar del av religiös undervisning. Men i församlingens barngrupper under terminerna är den övergripande rubriken ”undervisning” och då har det också innehåll efter det, det vill säga undervisning i kristen tro eller aftonbön eller med mera. Delvis är samma barn med. Men de som leder de två olika verksamheterna vet då med vilken målsättning verksamheten formas och de kan informera föräldrar om det. Det blir också tydligare vad man jobbar med och ledarna kan mer frimodigt forma verksamheterna efter vad ”huvudrubriken” är. Det är också viktigt för att föräldrar ska kunna avgöra om det vill att barnen är med eller ej (P2).

5.2.3 Lokalt arbete för närområdet

En del av beskrivningarna av församlingens sätt att utöva diakoni rör församlingens arbete för att bidra till ett gott lokalt sammanhang. Lokalsamhälle för församlingarna i materialet utgör stadsdelen, eller stadsdelarna närmast kyrkan. En av församlingarna där intervjuer gjorts är den mest centrala i staden. Från intervjuerna i den församlingen finns inget material om församlingens roll i lokalsamhället. I de två andra församlingarna beskrivs att man ser en funktion i att vara med och göra den lokala platsen till en bra plats att bo på. Det är med den utgångspunkten de två församlingarna sedan arbetar på olika sätt för att finnas med i lokalsamhället.

Intervjupersonerna berättar om närområdena, vilka boende där finns, åldrar, socioekonomisk situation med mera. I en församling såg man, när man gjorde en diakonipastoral, att den markant unga befolkningen i området inte riktigt syntes i vilka verksamhetsformer man valt för det diakonala arbetet och planerar nu för vad dessa nya kunskaper ska betyda för arbetet (D3). Samma församling reflekterar över vad som händer vid en kommande omorganisation

då denna församling kommer att ingå in en enhet där även de mesta centrala delarna av staden ingår. Ordföranden uttrycker att det här att vara lokal kan bli annorlunda och betyda stor skillnad på bara någon kilometer i en stad, den nuvarande församlingens område beskrivs som ”en förortsö” i en del av innerstaden (P3). Hemlöshet, missbruk och det akuta mottagandet av flyktingar hösten 2015, alla dessa utgör exempel på situationer som församlingar i city måste fundera kring och bestämma sig för hur man ska bemöta, men bara några kilometer därifrån är det andra frågor som ligger överst när det gäller det diakonala arbetet (O3).

Intervjupersoner i de två församlingarna som arbetar med att stärka lokalsamhället tar på olika sätt upp frågor om vad som ska samordnas mellan församlingar inom pastorat och vad som bör drivas av den enskilda församlingen eller stadsdelskyrkan. De flesta menar att även om en del samarbetsformer eller insatser samordnas finns det alltid ett lokalt ansvar att ta ”jag tror ändå man ska ha kvar en lokal förankring när det gäller diakoni för som jag uppfattar det så är diakonerna nära människor i det lokala sammanhanget” (O3). I det lokala ansvaret ligger att vara lätt-nådd, vara tillgänglig (både geografiskt nära och genom relationer inom närsamhället). ”Det lokala är viktigt” säger en av prästerna och menar att det är lokalt som kan skapa möjligheter till samtal och stöd, enskilt och i grupper (P3).

En av diakonerna lyfter fram att den lokala förankringen ger en ytterligare dimension till arbete med ekonomisk hjälp. Uppdraget är, så som denna intervjuperson ser det, att göra något mer av samtalet med den som söker ekonomisk hjälp än bara en ansökan. Denna diakon ville tidigare att arbetet med ekonomiska ansökningar samordnades inom ett större område så att inte alla diakoner hade detta i sin tjänst. Men beskriver att det kanske inte är så bra, ”då blir det mer socialtjänst över det och det vet jag inte om någon är betjänt av” (D3). Att kunna finnas med i fortsatt stöd möjliggörs av att detta arbete sker lokalt och inte samordnat menar diakonen och fortsätter: ”även om vi organiserar vår kyrka i större enheter så får man inte ta bort den lokala förankringen. Den bidrar till en möjlig hemhörighet” (D3).

En av diakonerna kopplar det lokala ansvaret och uppgiften att vara diakon just i stadsdelskyrkan med att även diakonen arbetar för att bygga en församling och församlingssamfund, detta kommer till uttryck i att vara kopplad till en kyrka och en gudstjänstrytm. Men att arbetet som diakon rymmer både detta ”lokala tänk” och att ha relationer till och samverka med andra i andra stadsdelar (D2).

En församling samarbetar med företagarföreningen i stadsdelen kring arrangemang i affärscentrumet. Syftet beskrivs som att bidra till att stadsdelen ska vara levande och ett bra

ställe att bo på och kan innebära att man tydliggör att församlingen finns med och bidrar, ibland symboliserat genom att vara där och jobba med diakonskjorta på (D3).

En diakon berättar hur de överväger insatser: ska man starta nytt, starta något som verkar vara eftersökt i andra stadsdelar, eller ska man stödja dessa istället för att ”starta eget”, det vill säga göra samma men i det egna området? Den lokala församlingen har inte resurser för en del speciella former av stöd, man nämner möjligheter till arbetsträning i större omfattning och vård för papperslösa. Diakonen reflekterar över detta; när man hänvisar personer till andra aktörer som har dessa möjligheter, borde kanske församlingen på något sätt hjälpa till där då? Även om det inte ligger ”hos oss”, i vårt lokalområde? I en församling berättar ordförande och präst om de fester församlingen ordnat för med syfte att människor i stadsdelen skulle kunna hitta nya vänner och bekanta och att det ska finnas mötesplatser i lokalsamhället för att motverka ensamhet (O2,P2).

Närhet är ett annat genomgående tema när intervjupersonerna talar om vikten av att se till sin lokala miljö. ”Det kan vara lättare att ta sig till oss/den lokala kyrkan/ än till stadsmissionen i stan” säger en ordförande (O2).

Denna närhetstanke får också genomslag organisatoriskt, förutom diakoner med specialuppdrag finns en diakon för varje minsta lokala enhet i de församlingar där intervjuer gjorts, stadsdel eller församling. Lokal kunskap om människors situation lyfts fram som ett särskilt ansvar för diakonerna.

5.2.4 Samtal och planering av diakoni

Frågor om var samtal och planering sker ställdes för att få en bild om vilka som reflekterar kring och planerar för diakoni och i vilka konstellationer. Sammanfattningsvis kan man säga att intervjumaterialet tyder på att diakoni inte är något som diskuteras så mycket. Det finns material om fyra olika situationer eller grupper där diakoni bearbetas. Dessa fyra är

- Arbete med diakonipastoral
- Några exempel från ledningsgrupp
- Samtal och planering diakoner emellan
- Mellan enskild diakon och arbetsledande präst.

En form av gemensamt samtal kring det diakonala uppdraget som sticker ut är arbete med diakonipastoralen som redan nämnts. I två av församlingarna har sådan gjorts, i den ena för den fristående församlingen, i den andra för flera församlingar gemensamt. Det är tydligt att

denna nämns som orsak till samtal mellan förtroendevalda och anställda såväl som att den gett anledning till samtal om diakoni i arbetslaget. ”Arbetet med diakonipastoralen var enda gången vi talat om grunden för diakoni” säger (D2). En diakon berättar att när pastoralen skulle presenteras så samtalade hela arbetslaget om diakoni ”och det var roligt! Alla kände att det var viktigt”(D3). En präst beskriver att arbetet med diakonipastoral öppnade ögonen för att mycket arbete var diakoni även om det inte benämndes diakoni i första hand (P3). En diakonipastoral planeras även i den tredje församlingen men då som ett gemensamt arbete inom pastoratet med ett gemensamt ansvar för alla diakoner (en från varje församling) att göra den. Det är diakoner och präster som lyfter fram arbetet med diakonipastoraler. Dessa har dock diskuterats och tagits fram med andra i arbetslagen samt förtroendevalda. Diakonipastoralen har pekat ut områden att arbeta med och en församling beskriver att man nu, ett par år senare, äntligen kan ta tag i ett av de utpekade områdena för arbete, att man kan ta tag i det när det uppstår möjlighet med arbetstid.

I församling 1 berättar prästen att samtal om diakoni fördes i ledningsgruppen i samband med att församlingen tillsammans med många andra församlingar bildade ett nytt pastorat för några år sedan. Då ringade man in att ville arbeta för att diakonerna samarbetar mer mellan församlingarna, man ville förstärka synsättet att diakoni är mer än diakonernas arbetsuppgifter och att arbeta för ett diakonalt förhållningssätt; ”men sen vad det är, det har vi inte jobbat med” (P1). Det är i denna församling och då hela pastoratet som förtroendevalda tillsammans med chefer gjort en tydlig prioritering av arbetssätt för hur diakonerna ska arbeta men planen har inte satts ännu. Orsaken tycks vara omorganisationer enligt den intervjuade prästen och ordförande. Enligt diakonen i samma församling beror det också på brist på tid, det vill säga att prioriteringen inte blivit tydlig och man anar en bristande förankring hos diakonerna av beslutet.

En annan situation där diakoni funnits på dagordningen i ledningsgrupp är samtal om församlingens möjligheter att agera inom social ekonomi eller som utförare av tjänster man då får betalt för. Samtalet har då handlat om hur man kombinerar sådant arbete med en god teologisk bas; ”det får inte bli en professionalisering som gör att diakonin seglar iväg från församlingen” säger en präst (P3). Två ordförande berättar om diskussioner kring församlingens intention med diakoni. Den fördes i samband med arbetet med församlingsinstruktionen. Att starta stadsmissioner var en prioritering inom diakonalt arbete

som gjordes av förtroendevalda och ledningsgrupp i församling 1 och 2 enligt hur uppkomsten beskrivs i intervjuerna.

För övrigt sker samtal mest diakoner emellan, både i löst sammansatt samverkan och i strukturerade möten mellan diakoner från olika församlingar i pastoratet. I ett pastorat beskriver diakonen dessa möten (en gång per månad) med att man bollar idéer och tankar om saker och ting (D1). En annan diakon berättar om de mer strukturerade samtal som förs diakoner emellan inför att flera församlingar snart ska bilda ett nytt pastorat. Frågor som uppkommit i de samtalen rör vilka arbetsformer som finns, ska man dela upp arbetssätt eller ska flera göra samma? Man såg att flera församlingar hänvisar människor till andra organisationer när det gäller vissa problem eller livssituationer, man frågade sig om man borde vara i tätare kontakt med dessa organisationer, om det är ok att hänvisa utan någon samarbetsrelation? Man beskriver också att diakoner rådgör med varandra och om man kommer fram till att något bör förändras i arbetet går sedan var och en till sin arbetsledare med förslag.

I intervjun med Per Eckerdal betonar han att det är grundliga samtal om diakoni samband med arbete med församlingsinstruktion som gör att diakonin inte halkar ned i hjulspåren där diakoni är en avskild uppgift för diakonen. Han återkommer senare i intervjun till att mycket handlar om betydelsen av att man samspelar och samtalar om diakoni och om församlingens uppdrag. Han önskar att samtalet också vidgas på en nivå där diakoninstitutionerna finns med och menar att de med sina rötter i Svenska kyrkan fortfarande har en uppgift i att utmana kyrka och församling, de har en styrka i att i en mening stå utanför kyrkan.

5.3 Diakonen i församlingens diakoni

En ordförande beskriver att den traditionella diakonsysslan var att i varje församlingen fanns en diakon med mycket att göra under hösten och fram till jul. Detta syftade till att ta emot och bearbeta ansökningar om ekonomisk hjälp. Två ordförande nämner är ekonomisk hjälp först på frågan om hur församlingen utövar diakoni. Men båda är tveksamma till arbetets betydelse. Man vill komma fram till arbetssätt där individuellt stöd kan gå mer på djupet. En ordförande talar om utveckling av arbetsmetod i det individuella stödet, en annan ser att framtiden kanske är mer grupper där människor stöder varandra och att bygga upp detta arbete kan bli mer och mer diakonens roll. Den ordförande som inte nämner det individuella stödet och ekonomisk hjälp först talar istället om diakonen som förebild, inspirera församlingen att vara diakonal.

Diakonen beskrivs av några som inkörspport till annat i församlingen, som själavård hos präst eller andra sammanhang att vara i. Diakonen har kontakt med andra människor än andra anställda har kontakt med. En präst berättar om samtalsgrupperna som startats av diakonen: ”dom var för oss ett helt nytt sätt att närma oss människor vi inte är i kontakt med annars” (P2).

Diakonen är också länk till andra människor, sammanhang och organisationer utanför församlingen vanliga kontakter. Arbetsuppgifter som att hjälpa folk till stöd, hjälpa människor i mötet med myndigheter är genomgående i intervjupersonernas sätt att beskriva vad diakonen arbetar med. Kontakter och relationer med församlingens övriga arbete, med andra församlingar, ibland med kommun och andra aktörer sker återkommande. Samverkan tycks ske i undantagsfall om man med det menar uppstrukturerat samarbete. Detta oftast i arbetet med stöd till enskilda, men i några fall också i uppbyggnad av samverkansformer och verksamheter.

Två av diakonerna talar tydligt om att deras uppdrag i församlingen kan delas i två delar: att utöva stöd till enskilda själva eller i samverkan med andra, och att på olika sätt hjälpa till att forma församlingens liv och verksamheter till att vara diakonala. Den tredje diakonen beskriver sitt arbete helt som den första delen – stöd till enskilda människor samt i viss mån påverkansarbete, nämner att det innebär att tydliggöra situationer som är bekymmersamma för människor i olika sammanhang, i radio, inför kyrkorådet eller i diakonkollegiet.

Det hörs i intervjuerna att det finns oklarheter kring diakonen och diakoni. ”Det finns alltid ett jobba att göra kring ”men vi har ju en diakon” det behöver upprepas många gånger att diakonen inte är lika med diakonin” (P2). Alla präster tar upp att det är ett missförstånd att tolka diakonalt arbete som endast det arbete en diakon utför. Alla diakoner säger detsamma. Hos ordförandena tycks det mer ovant att tala om diakoni som församlingens uppdrag och att det utförs på fler sätt än genom diakonen. Endast en av diakonerna nämner sitt eget arbete först på frågan vad som kännetecknar församlingens diakoni. Ensamarbete hos diakonerna nämns också som en orsak till att ledningen inte vet så mycket om vad diakonen gör.

Det är tydligt att det är i den minsta församlingen i den minsta staden av intervjuplatser där diakonen tydligast tar hand om utvecklingsfrågor, metodfrågor och samverkan med andra. Det mesta av detta i samverkan med diakoner i de närmaste församlingarna. I den största staden ligger mer av samarbete med andra på cityförsamlingarna enligt de intervjuade och i den

mellanstora staden har diakonen som det ser ut nu inget uppdrag att samverka med andra men nätverkar i individfrågor.

Diakonen beskrivs som den som står för en helhetssyn på människan och beskrivs av några som en garant för att det diakonala arbetet inte bara blir socialt arbete utan har en ton av att höra till församlingen, en anknytning till församlingens övriga verksamheter och kan stå för andliga inslag i arbetet när det är önskat och lämpligt. ”Diakonen är garant både i församling och i Stadsmission för att arbetet inte sekulariseras” (O2).

Detta innebär att diakonens arbetsuppgifter har en stor bredd. Individstöd, dramagrupp, syförening varvas med planering och förankringsarbete för att kunna komma vidare med något nytt. När man i en diakonal verksamhet ser önskemål om fördjupning i kristen tro ordnas det vid sidan av den diakonala verksamheten.

”Jag tror att diakonens uppgift är att samordna, vara inspiratör och att ha spetskompetens” säger D2 och fortsätter: ”jag tänkte just på att det finns ideella som också har spetskompetens men diakonen... om jag säger att diakonen ska utbildning, erfarenhet, fortbildning inom olika områden” (D2). Bredd, mångfald och flexibilitet mellan en mängd frågor tas upp av de andra diakonerna. ”Mångfald av uppgifter, bredd i allt!” (D1). D2 får frågan om vad det viktigast är som diakonen kan tillföra församlingen och svarar: ”det är nog att vara professionell /--/ att kunna göra val och prioritera i vad som ska göras. Att vara professionell i bemötande och kunna stödja andra i hur man kan bemöta”.

När det gäller planering av diakonalt arbete syns ett tydligt drag i att diakoner har varit respektive ska bli ansvariga för en planering genom att göra en diakonipastoral för församlingen, alternativt för pastoratet. I en församling har en diakon lett arbetet med denna på kyrkoherdens uppdrag. Det har inneburit att samla kunskap och grupper, samtala med kyrkoråd och skriva förslag (D3, P3). I en annan församling har alla diakoner inom pastoratet fått i uppdrag att framöver tillsammans göra en diakonipastoral (D1). D2 uppger att arbete med att förankra frågor och förslag är det stora jobbet, att förankra hos rätt person eller grupp. En del intervju svar tyder också på att viss prioritering och inriktning av diakonin diskuteras och beslutas i kyrkoråd utan diakonernas medverkan. En diakon berättar att hen skickat med synpunkter inför sådana beslut i ledningsgrupp.

Eckerdal tar upp att han vid visitationer ser att diakoner oftare arbetar över gränser, samarbetare med olika personer och organisationer samt med andra diakoner inom samma

kommun. Präster och pedagoger ser, kanske naturligen, inte samma behov av samarbete eller arbete i nätverk. Eckerdal beskriver att ett viktigt uppdrag för diakonen är att systematiskt kunna läsa av omvärlden: vad är det som händer? Vad betyder det för församlingen? Då låses diakonalt handlande inte fast i gamla former. Biskopsbrevet rekommenderar ju minst en diakon per enhet ”den resursen behövs för församlingens kallelse att leva i diakoni” säger Eckerdal i intervjun.

5.4 Om synen på församlingens diakonala uppdrag i jämförelse med Stadsmissionen

Material från intervjuerna som rör frågor om stadsmissionens arbete presenteras i detta stycke. Syftet med frågorna om stadsmissionens arbete i relation till församlingens diakoni är att få fram mer material om kännetecknen på församlingsdiakoni. Det presenteras här med två underrubriker, i huvudsak överensstämmande med intervjuguidens teman. I svaren kring relationen mellan lokal stadsmissionens arbete och lokal församlings diakonala arbete är det viktigt att komma ihåg att både Svenska kyrkans enheter och Stadsmissioner är olika organiserade på olika ställen. Intervjuerna har inte siktat in sig på att klargöra de organisatoriska relationerna utan mer på hur intervjupersonerna ser på stadsmissionen och hur man resonerar om församlingens uppdrag och arbetsformer i ljuset av att en stadsmission också finns som aktör för invånarna i församlingen eller staden.

5.4.1 Relation mellan församlingarnas diakoni och stadsmissionens verksamhet

Hör stadsmission och församling ihop eller ej? Det finns många olika svar. En ordförande beskriver att församlings-diakoni och stadsmission hör ihop. Församlingens diakoni kan enligt honom ses som tre delar: traditionella grupper och församlingsverksamhetsbetonad diakoni, enskilt stöd inom ett utvecklat stödsystem för individer samt stadsmissionen (O1). Ordförande i denna församling samt i församling 2 säger ofta i intervjuerna ”vi” om såväl församling som stadsmission som om båda tillsammans. Dessa ordförande har också varit med som förtroendevalda (men i andra funktioner och delvis annan organisation) när stadsmissionerna grundades.

Två intervjupersoner nämner att församlingen tar upp kollekt till stadsmissionen och att församlingsbor är aktiva ideell där, det skapar en relation mellan församling och stadsmission. Att man ser stadsmission och församling som en helhet märks när man i en församling och i det pastorat församlingen ingår i diskuterar frågan om ett nytt centralt diakonicenter. Både ordförande och diakon tar då upp att det inte behövs på grund av att det redan finns en stadsmission. Man vill hellre utveckla samarbetet mellan församling och

stadsmission än inrätta ytterligare en nivå för samordnat diakonalt arbete inom staden (D2,O2).

En annan brygga mellan församling och stadsmissionen utgörs för två församlingar av att det finns diakoner anställda på stadsmissionen. I en församling träffar diakonen övriga diakoner i pastoratet samt diakoner från stadsmissionen vid regelbundna träffar. Denna diakon karakteriserar möten som informationsutbyte, man har inga utarbetade gemensamma arbetssätt eller projekt. En ordförande menar att faktum att stadsmissionen har diakoner anställda är en garanti för att arbetet inte sekulariseras och menar att det behöver bli tydligare att det är Svenska kyrkan som driver stadsmissionen (O2).

I den församling som inte har relation till stadsmissionen som grundare av den finns ingen aktiv relation till stadsmissionen. Prästen där funderar över varför. Det kan bero på att den stadsmissionen är äldre och har svagare anknytning till Svenska kyrkan men, menar denna intervjuperson, det kan också bero på församlingens läge i staden. Typiska frågor för en stadsmission är till exempel hemlöshet och missbruk konstaterar intervjupersonen och sådana problem koncentreras till city. Kanske skulle intervjuvärdens blivit annorlunda om jag intervjuat i en av församlingarna helt i stadens centrum menar P3.

Två ordförande tror att människor ser stadsmissionerna som helt fristående men önskar att fler förstår att de hör ihop. Denna önskan motiveras med undersökningar som visar att kyrkans medlemmar önskar att församlingar är aktiva diakonalt och de skulle önska att människor i staden ser att Svenska kyrkan inte bara driver den diakoni som är knuten till församlingarna utan även ligger bakom stadsmissionens arbete. En ordförande tror tvärtom, att man ser stadsmissionens arbete som kyrkans (O3).

En ordförande berättar att stadsmissionen tidigare tog med gäster till kyrkan och berättar hur fint det var när en av dem läste en text i gudstjänsten, men dessa besök sker inte längre. Prästen tar upp att man tidigare som präst i pastoratet hade på schemat att besöka stadsmission och ha andakt där men att detta upphört (P2).

Flera tar upp att stadsmissionen lättare kan accepteras som samarbetspart av kommun och andra på grund av en svagare religiös prägel på arbetet. ”De måste ju stå lite fria för att locka till sig bidragsgivare” (P1). Detta tycks vara tolkningen till varför stadsmissionens samverkan med församlingen tunnats ut.

För den församling där Svenska kyrkans församlingar inte är grundare av stadsmissionen, ser präst och diakon stadsmissionen som en av alla andra aktörer inom social stöd. Ordförande tänker sig dock att allmänheten ser Stadsmissionen som del av Svenska kyrkan.

5.4.2 Skillnader och likheter mellan församlingens diakonala arbete och stadsmissionens.

Man kan alltså både se exempel på att man ser stadsmissionen som en del av Svenska kyrkans diakoni och att den finns som en av många aktörer att eventuellt ha kontakt eller samverka med.

I intervjuerna ställdes frågor om det finns skillnad det arbete stadsmission och församling utför, eller vad man ser för anledning till att visst arbete bedrivs i stadsmission och annat i församling.

En ordförande säger att det arbete Stadsmissionen bedriver kan församlingen inte utföra (O2). Då syftas till öppet hus för hemlösa och människor med missbruksproblem samt en större verksamhet med secondhand för arbetsträning. Diakonen i samma församling menar att församlingen skulle kunna komplettera stadsmissionens arbete med att ta emot för arbetsträning men i mindre skala.

Stadsmissionen skulle kunna få använda församlingarna som avlastning menar en ordförande, det är ju egentligen närmare till kyrkan är till stadsmissionen i stan. Han fördjupar resonemanget med att Stadsmissionen arbetar mer med stöd som kläder och mat men om någon vill ha mer personligt stöd är församlingen mer lämpad (O2). En församling berättar att de inte längre ger möjlighet att få matkasse eller gå och handla mat eftersom de kan hänvisa till stadsmissionen vid behov av denna sorts hjälp. Men diakonen berättar också att andra församlingar fortsatt, de vill själva utföra denna slags hjälp (D2). Trots att arbetsformen så att säga fördelats till stadsmissionen.

Flera har bilden att församlingens diakonala arbete innebär är mer personligt och individuellt stöd. En diakon säger att det har så mycket att göra på stadsmissionen, de har inte tid att möta sina gäster individuellt på samma sätt, ”jag vet ju att det är överbelastade där nere” (D1).

En fråga för samarbete enligt D2 är att människor som tar del av arbetsträning inom Stadsmissionen skulle kunna stärkas genom att också få delta i grupper om existentiell hälsa genom församlingarna. (D2). Bakom dessa bilder ligger en tanke om att det är svårt för en församling att strukturera upp en verksamhet för människor med svåra sociala problem; ”vi fixar inte riktigt de svåra fallen och därför behövs stadsmissionen” säger en ordförande (O1).

Till detta hör att stadsmissionen har lättare att få igång nya verksamheter och stadsmissionens namn är värdefullt, de har lättare att få acceptans och ekonomiskt stöd menar samma ordförande.

Det nämns flera saker som man menar är tydligt arbete för församlingen men inte för stadsmissionen. Till exempel att församlingen har sociala miljöer där unga kunde få sysselsättning, detta som komplement till stadsmissionens verksamheter där unga kanske inte passar in. Men ”det är onödigt att stadsmissionen gör allt /i fråga om sociala problem/ och sen har man inget i församlingen” säger O2. I församlingen lär man känna personerna bättre tror en intervjuperson. En annan ser att stadsmissionens stöd kan vara mer opersonligt och att personer som kanske inte behöver gratis mat ändå går för att få det från stadsmissionen. Diakonen ser en fara i detta, att man görs mer utsatt än man kanske skulle behöva vara (D3). Det är också tydligt att man har olika målgrupp. Ett café som Stadsmissionen driver är inte en bra plast för människor utan missbruksproblem menar till exempel en präst (P3).

Kontakter, uppsökande arbete inom vård och skolor och alla hembesök är exempel på vad intervjupersonerna tar upp som specifikt för församlingens diakoni, liksom kopplingen till församlingens andra grupper och gudstjänsten.

Troligen ligger också organisationsfrågor bakom hur man ser på uppgiftsfördelning mellan stadsmissionen och församling. En präst berättar att det hade varit bra att ha människor på arbetsträning i församlingen men att Stadsmissionens gör detta bättre, han tror att de har mer rutiner och former för detta, det är inte så enkelt för en församling som tar emot praktikanter säger han. Den saknar rutiner och arbetet blir då sämre (P2).

I församling 1 påpekar prästen att Svenska kyrkans församlingar grundade Stadsmissionen när stadens församlingar ännu inte var samordnade inom ett pastorat. Kanske hade man inte gjort så idag utan kunnat hitta samarbetsformer som gjorde att Svenska kyrkan själv bedrev ett samordnat arbete inom det nya större pastoratet (P1).

I en församling gjorde man vid ett tillfälle en klar uppgiftsfördelning mellan Stadsmissionen och det pastorat församlingen tillhör. Det var hösten 2015 då mycket arbetet behövde göras både kring nyanlända asylsökande och fattiga EU-migranter. Pastoratsledningen gjorde då upp med Stadsmissionen att församlingarna gick in i arbete med akut arbete för asylsökande och Stadsmissionen utvecklade stöd till EU-migranter.

Från intervjun med Eckerdal finns inget material om direkt uppgiftsfördelning men en ett konstaterande att det alltid finns sammanhang ”där man som enskild församling eller pastorat inte förmår arbeta, eller kanske förmår men man blir bättre på det om man samverkar”.

Eckerdal menar att det är då en stadsmission eller diakoniinstitution bör vara aktuell samverkanspart. Men samverkan är inte självändamål, det krävs inte för alla situationer. Han betonar också att söka samverkan inte bara är församlingens uppgift, andra diakonala aktörer som etablerar sig inom en församling kan också söka skapa relation till församlingen och kanske klarar sitt arbete bättre genom det. När Fairway (ett gemensamt bolag för Bräcke diakoni och Göteborgs stadsmission) ska etablera ett nytt boende så ska det från början finnas ett samspel med den lokala församlingen. Eckerdal menar att det är behovet av arbetsform och kompetens som ska avgöra om en församling eller en annan aktör är mest lämplig för ett diakonalt arbetsområde.

5.5 Eckerdal om Ett biskopsbrev om diakoni

En del av Eckerdals kommentarer kring samma frågor som övriga intervjupersoner fått finns återgivna i teman ovan, men i tillägg fick han några frågor om Ett biskopsbrev om diakoni som han varit med och arbetat fram texten till. Om brevets funktion och betydelse säger han ”det är ingen överdrift att påstå att den här typen av teologisk och pastoral bearbetning av diakoni, /--/det finns inte tidigare i den svenska kontexten”.

Eckerdal kommenterar beskrivningen i brevet av att diakoni har två olika uttrycksätten för församlingens diakoni. Han vill hellre se det som två nivåer och menar att i en församling som har en diakonal atmosfär finns en bärkraft för att också med tyngd utveckla diakonala verksamheter. En diakon ska arbeta på båda nivåerna. Både med sin profession stå själv i direkt arbete och arbeta för att dugliggöra andra.

Att endast profilera en bra diakonal verksamhet kan leda till att den börjar leva sitt eget liv och därmed inte blir församlingens angelägenhet. Det viktigaste för församlingar som Eckerdal ser är att vara både mer centrala – arbeta för en levande gudstjänst med mera *och* att vara utåtriktade och att detta arbete sker samtidigt. Som exempel nämner han när utåtriktat arbete till stöd för asylsökande också bidrar till en berikad och fördjupad gudstjänst med hög närvaro av människor från andra länder.

Biskopsbrevets kännetecken på en diakonal atmosfär ställer höga krav på bemötande och kunskap. Eckerdal kommenterar det med att bejaka att det är ett svårt arbete. Det är alltid svårt när man berör många komponenter av livet. Han menar att det är viktigt att inse att det

är svårt och inte försöka förenkla det. Att skriva handböcker för diakoni som blir för detaljerade menar han inte är ett gångbart arbetssätt. Att det är svårt måste få bli en sporre, vi ska inte ge efter för en längtan efter förenkling som han ser förekommer inte minst när det gäller diakoni. För att diakoni ska vara äkta måste den vara ett gensvar på församlingens och den lokala platsens situationer och behov. För detta kan man inte skapa en modell att använda för att så att säga ”få diakonin på plats”.

Eckerdal betonar i intervjun att hållningen att diakoni sker på dopets grund är avgörande. Denna hållning har varit viktig för biskopskollegiet och är ett vägval eftersom det avviker från en tidigare tydlig hållning där diakoni ses som en valbar följd av ett kristet liv, då blir diakoni ”en släpvagn man kan koppla på” menar Eckerdal, istället för en ofrånkomlig följd av att leva i sitt dop. Synen på dopet som grund för diakoni får till följd att lyfta fram den diakonala atmosfären i församlingen som ett uttryckssätt för diakoni. Då blir det en angelägenhet för församlingen och diakonens arbete isoleras inte.

Kyrkoherden har det övergripande ansvaret men behöver medarbetare. Att diakonen finns med i kyrkans vigningstjänst är en markering. Men man kommer ingenstans som diakon om det inte finns ett sammanhang att arbeta utifrån. Kyrkoherden har en nyckelroll i att skapa det sammanhanget.

Om sammanhanget inte skapas för utveckling där diakonens potential kommer till sin rätt är Eckerdal rädd att församlingarnas diakoni professionaliseras på fel sätt, blir en av kyrkan organiserad men fyrkantig hantering av ärenden där diakonen arbetar inriktad på att lägga upp sitt arbete ensam.

Ett sätt att inte isoleralera det diakonala arbetet och diakonen är att verbalisera diakonins samband med församlingens uppdrag i sin helhet. Arbete med församlingsinstruktionen är särskilt viktigt i detta samtal.

Eckerdal tar också upp relationen mellan Svenska kyrkan och diakoniinstitutionerna. Han menar att det är riskabelt att kapsla in allt i Svenska kyrkans egen organisation. Kan stift och nationell nivå bidra till att få igång jämbördiga samtal med diakonala institutioner undrar Eckerdal och menar att detta skulle kunna bidra till en god kunskapsgenerering kring diakoni.

6. Diskussion

Grundfrågan för undersökningen var: Hur motiveras och utövas församlingens diakoni i en lokal kontext där även stadsmission är aktiv? I undersökningen är det intervjupersonernas beskrivning av detta som får ge svar och kapitel 6 lyfter fram en del av intervjumaterialet till vidare diskussion. Sist i detta kapitel tas jämförelsen mellan församlingarnas och stadsmissionernas arbete upp. Grunden är församlingens perspektiv på detta så som det framkommer i intervjuerna. Vad är likt respektive olik och vad detta kan säga oss om församlingens diakoni? Kapitlet är uppdelat efter samma tematiseringar som kapitel 5. De fyra huvudteman är alltså fortfarande:

- Hur motiveras församlingens diakonala uppdrag
- Hur utövas diakoni av den lokala församlingen?
- Diakonen i församlingens diakoni
- Vem gör vad? Om synen på församlingens diakonala uppdrag i jämförelse med Stadsmissionens.

Under det sista temat sätts en av delfrågorna i centrum, nämligen den om det i intervjumaterialet beskrivs en skillnad mellan diakoni utövad av Svenska kyrkans församlingar och diakoni utövad av stadsmission. Det kommer dock i viss mån att diskuteras även under de andra rubrikerna. Den andra delfrågan (Vad finns det för skillnader mellan församlingarnas motiv och arbetsformer för diakoni och vad som lyfts fram i Ett Biskopsbrev om diakoni?) bearbetas också i hela kapitel 6 men får en särskild summering på slutet.

I det sista stycket i detta kapitel görs ett försök att sammanfatta kännetecknen på diakoni utövad av församling, vad är specifikt och nämns något som församlingarna menar att en stadsmission inte kan bedriva? Två teman läggs alltså till i detta kapitel:

- Biskopsbrevet om diakoni och församlingens vardag.
- De viktigaste uttrycken för församlingsdiakoni – vad skulle församlingen inte be en annan aktör att sköta?

6.1 Hur motiveras diakoni? Ny och gammal diakoniförståelse

Mycket av intervjumaterialet tyder på att församlingarna både motiverar och praktiserar diakoni utifrån en blandning av en den äldre och den nya diakonisyn som togs upp i teorikapitlet utifrån Nordstokkes artikel *The study of Diakonia as an academic Discipline*. Att olika förståelse av diakoni är tydlig i materialet kan sägas vara naturligt då Svenska kyrkan både betonar ett *karitativt* diakonat (äldre diakonisyn enligt Nordstokke) och genom Ett biskopsbrev om diakoni menar att en grund för församlingens diakonala uppdrag är alla döptas uppdrag (Biskopsmötet 2015, s 8) och att diakoni är en identitetsmarkör för en kristen kyrka (det vill säga en nyare diakonisyn enligt Nordstokke).

Diakonins karitativa tolkning blir tydlig när det huvudsakliga motivet för diakoni uttrycks vara att vilja hjälpa andra människor. Detta karitativa drag syns också i val av arbetsformer. Arbetstid avsätts för individuellt stöd till människor som söker upp församlingen för hjälp eller kommer direkt till diakonen. Stöd står också som motiv när församlingen ordnar och inbjuder till sammanhang där idén är att sammanhanget ska förbättra livssituationen för de som är med. Att bidra i lokalsamhället till en bra livsmiljö kan motiveras utifrån ur olika perspektiv. Ur ett karitativt perspektiv kan man säga att detta arbete innebär stöd för enskilda genom bättre livsvillkor, en sorts gemenskaps-skapande men på lokalsamhällesnivå. Ur en synvinkel kan man säga att det utgör profetisk diakoni, det vill säga man ser behov men man arbetar med att påverka problem på samhällsnivå, inte på individnivå.

Att hjälpa människor är ett tydligt motiv för diakoni. Detta svar kan förstås härledas till det karitativa diakoni-paradigmet med traditionen att stödja och hjälpa allmänmänskligt med riktning vem som helst som behöver det (Johannessen 2005 s 39). Det har också förankring i såväl biskopsbrevet som vigningslöften. En karitativ hållning är alltså fortfarande gällande. Man kan konstatera att den karitativa grunden för diakoni är aktuell i församlingsdiakoni så som den beskrivs av intervjupersonerna samt i Svenska kyrkans grunddokument.

Den **nyare diakonisynen** är också påtaglig i intervjusvaren. Flera röster i undersökningen menar att diakonins funktion är att tydliggöra församlingens och kyrkans identitet. Detta är det andra mest återkommande motivet i intervjuerna. Men i svaret finns många nyanser.

Till exempel: att tydliggöra kyrkans identitet likställs med att kyrkans budskap predikas genom diakonalt arbete. En präst beskriver att diakonin ingår i förkunnelsen för den som ser församlingen lite på håll: ”Församlingen som helhet ska vara en bild av och ett redskap för

Gud (P2)”. Eller: diakoni som stärker och utvecklar en kristen identitet genom att den påverkar församlingen och människor som är aktiva i den i deras egen gudstro och självbild.

Det vill säga – i vems ögon stärker diakonin den kristna identiteten? För en person som på lite håll betraktar församlingen och vad den gör eller för församlingskärna av aktiva i diakoni, eller återkommande gudstjänstfirare? Båda aspekterna finns med i intervju svaren. Så detta med diakoni som en del av kyrkans identitet kan få uttryck på olika sätt. *Ett biskopsbrev om diakoni* säger att diakoni är en grundläggande livsyttring för kyrkan (Biskopsmötet 2015, s 21). Det kan stämma in på båda dessa sätt att beskriva diakonins bidrag till att församlingens identitet blir tydligare.

Att arbeta diakonalt för att stärka kyrkans identitet och väsen påpekar Wyller kan innebära att kyrkan själv gör sig till ett viktigare subjekt än den som behöver diakonalt stöd (Wyller 2006, s 311). Kanske går det att balansera mellan att se betydelsen för kyrkan men samtidigt behålla principen att det är människor med behov av stöd som ska stå i centrum. De intervju svar angående diakoni som medel för att behålla medlemmar kan ju bedömas sätta kyrkan i centrum mer än människor i behov av stöd. Detta går dock inte att tolka som ett utslag av den nyare diakonisynen.

En del svar kring motiven till diakoni lutar åt att man även skulle kunna sätta rubriken mission över en del av det diakonala arbetet. Inte som inriktning på arbetsmetod men att det för människor som ser handlingen på håll kan ha den funktionen. Detta kan också sägas stämma med bilden av diakoni som identitetsbärande. Ju mer tydligt man talar om den sidan av diakonin desto tydligare blir också behovet av att samtidigt tala emot den. Eckerdal poängterar i intervjun att motiv till diakoni helt enkelt är att utöva medmänsklig kärlek och behöver inte vara mer. Han vill avråda från att ha bakomliggande skäl till diakoni, till exempel evangelisation. Men han bejakar samtidigt betydelsen för den kristna tron:” det sker något med oss alla om vi får uttrycka omsorg, vi lär oss något av de människor vi möter”. Jag tolkar det som att diakoni kan leda till fördjupning i tro för människor som är involverade i att utöva diakonala handlingar.

Hur kan man hantera frågan om medlemsvård som motiv? Risken är att motiven för att vara en diakonalt aktiv församling blir ytliga. Men det kan också stämma bra med den nyare synen på diakoni och dess funktion att förtydliga vad kristen identitet är, då mer tolkat som ett i nutiden gångbart sätt att tydliggöra vad kristen tro står för.

6.2 Arbetsformer - svårt läge mellan nyare och äldre tolkning av diakoni?

Biskopsbrevet lyfter fram två grundläggande uttrycksformer för församlingens diakonala uppgift: en diakonal atmosfär i församlingen arbete och diakonala verksamheter (Biskopsmötet 2015, s 30-34). Denna bild bekräftas delvis av intervjupersonerna. Några bejakar detta helt och kan tydligt beskriva skillnaden, till exempel den församling som ordnar sommaraktiviteter för barn med rubriken diakoni. De planerar då utifrån det. När de planerar barnverksamhet under terminen görs det med den tänkta rubriken undervisning. Men man strävar efter och arbetar för en diakonal atmosfär även i denna barnverksamhet. På detta sätt kan de sortera och tänka ut bra arbetssätt beroende på huvudsyfte (P2).

I en annan församling ser man diakonalt arbete mer knutet till diakonen. Grupper och aktiviteter nämns som diakoni om diakonen leder dem (D1,O1). Man ser att det framför allt är de tre intervjuade ordförandena som i första hand associerar diakoni till diakon.

Ett exempel är svaret på en inledande fråga om diakoni i församlingen:

”Vår församling har ju också sjukhuskyrkan. Där har vi också diakoner som jobbar/ -- /sen har vi ju verksamheten här och den diakonala biten här i församlingen /--/sen har vi en verksamheten till där det också arbetar en diakon. Sen har vi två andra diakoner i församlingen och det är ju uppdelat på en i varje stadsdel” (O3).

I materialet finns några exempel på diakonala verksamheter så som jag tolkar biskopsbrevets idé med detta begrepp. En sådan är samverkan mellan församling och kommun för att organisera stöd till anhöriga till äldre och sjuka som bor och vårdas hemma. Det går inte att bestämt bedöma hur stor del av församlingens diakoni som utgörs av diakonala verksamheter men i de intervjuade diakonernas arbete kan man ändå säga att det är en mindre del av arbetstiden som läggs på detta. Hur kommer det sig? Längre fram tas denna fråga upp i samband med jämförelse med Stadsmissionen. Här tar vi först ta upp en annan tråd:

Kan det kommunikativa tolknings sättet av diakoni spela ut det karitativa? En del av materialet handlar om att det diakonala arbetet består i att etablera relationer, knyta samman, nätverka med mera. Kan detta ibland ta över som huvudändamål och då göra att mindre tid läggs på utvecklingen av diakonala verksamheter och arbete i direkt relation med människor i utsatta livssituationer? En tolkning av diakoni utifrån det kommunikativa paradigmet skulle kunna betyda en betoning på relationsbyggande. Skillnaden ligger i med vilket huvudsyfte detta arbete sker. Ibland har det en tydlig inriktning på att t ex göra stödmöjligheter i samhället mer

tillgängliga eller bättre. En diakon får frågan om samarbete med andra aktörer eller nätverkande och svarar:

”Inte i direkt nätverkande men vi bjuder in socialtjänsten till våra diakonmöten för att knyta kontakter. Hemsjukvården har vi samarbete med, vi har varit där och dom ringer till oss... Två andra kollegor har kontakt med bostadsbolag. Lite efter behov.....”(D2).

Ibland har det mer karaktär av att uppmuntra andra aktörer och bidra till en bättre livsmiljö, i kombination med att göra församlingen känd:

”/--/ så är det lite samverkan med ickekyrkliga aktörer, till exempel företagarföreningen. Dom ordnar aktiviteter på torget och jag har tänkt på det som en diakonal verksamhet – men det vill säga vad gör vi där? Jo, odla goda kontakter. Mission kanske? Men framför allt vara med och bidra till en trygg och meningsfull lokal boendemiljö. Det är verkligen diakoni” (P3).

När Johannessen kommenterar det kommunikativa paradigmet och skriver att det bearbetats allt för lite så lyfter han fram att länkar mellan människor verkligen behövs idag och att det kommunikativa paradigmet egentligen skulle kunna få större betydelse om det bara diskuterades (Johannessen 2005, s 42). Kanske kan arbete med att stärka lokalsamhället tolkas som ett uttryck för diakoni utifrån ett kommunikativt paradigm? Att arbeta för en bättre livsmiljö i lokalsamhället kan också vara ett arbetsområde eller ett uttryckssätt för profetisk diakoni. Detta i betydelsen att man arbetar förebyggande och inte på individnivå. Collins begrepp ”Go between” som en förståelse av diakon i nya testamentet får här en tydlig bild om man vill tolka det konkret. Diakonin, eller diakonen förmedlar uppmuntran och kanske bidrar i frågor om människosyn på uppdrag av sin uppdragsgivare kyrkan/församlingen/Gud. Och bär tillbaka budskap och kunskap om livssituationer, värderingar i samhället med mera. En intervjuperson beskrev också hur diakonalt arbete påminner församlingen om att Gud redan finns närvarande i livet ”utanför” kyrkan och församlingen och i människors svåra livssituationer;

” /--/ vårt uppdrag är inte att bära. Dels måste vi kunna vila i att Kristus faktiskt är där redan, att Gud finns med /--/ Gud har också varit i skiten. Det är i den vetskapen vi jobbar” (P1).

Detta kan då också ses som ett av de budskap diakonin eller diakonen bär tillbaka till sin församling och därmed i bästa fall uppmuntrar människor i församlingen att uppleva själva.

I intervjumaterialet finns i stort sett ingenting om arbete med profetisk diakoni, möjligen i betydelsen påverkansarbete och då i individstöd. Möjligen kan också arbete för ett gott lokalsamhälle tolkas som profetisk diakoni. Intervjupersonerna gör det inte uttalat men det är möjligt att den kopplingen skulle kännas naturlig för dem i ett fortsatt samtal. Hur kan man tolka att profetisk diakoni inte är något som nämns i intervjuerna? Har församlingar tagit till sig en nyare tolkning av diakoni när det gäller diakonins identitetsbärande funktion men kopplat loss profetisk diakoni från detta någonstans på vägen från Lutherska Världsförbundets dokument till församlingsvardagen? Om så är vore det intressant att studera varför. Det enda exempel som ges i intervjusvaren är en enskild diakon som talar om detta och har arbetsformer för det som hen själv styr över.

Bristen på samtal om diakoni kan spela roll. Planerad samverkan och samtal sker i låg grad och kan leda till att man inte förmår sammanfatta sina intryck och så att säga paketera och skicka dem vidare. Eller har man valt bort det av skäl som har med synen på diakoni att göra? Det säger inte intervjumaterialet något om. Kanske är även detta ett genomslag av att det karitativa draget, att utöva omsorg, som är mest genomgående i arbetsformerna för församlings-diakoni? Å andra sidan finns i det material uppsatsen behandlat inget som bestämt säger att inte påverkansarbete kan ingå i att utöva barmhärtighet, det skulle snarare kunna passa ganska bra under rubriken barmhärtighetens tecken. Påfallande lite i samtalen om handlar om diakonala verksamheter. Det är som att en hel del av motiven för diakoni finns i den nyare diakonisynen men mycket av arbetsmetoderna i en äldre. Kan det stämma? Detta skulle vara intressant att följa närmare.

Diakonalt arbete bör söka upp men också skapa heterotopiska rum för att motverka självcentrering menar Wyller. Ett exempel på diakonalt heterotopiskt rum som Wyller beskriver är Bullkyrkans gudstjänst i Stockholm (anordnad av Stadsmissionen) (Wyller 2006, s 315). Det finns dock andra sätt att betrakta denna gudstjänst. Wyller beskriver hur en ny liturgi sätts ihop av psalmsång, bön, välsignelse och smörgåsutdelning. Men man skulle också kunna se liturgin och dess inslag av smörgås som en icke-accepterande miljö där människor ska anpassas till den kyrkliga grunden mer än kyrkan anpassa sig efter de besökande människorna. Varför ska man vara med om psalm, predikan och välsignelse för att sedan få smörgås efter en natt utomhus? Eller är gudstjänstens liturgi efterfrågad och kanske också

utformad tillsammans med besökarna? Å andra sidan kan man säga att det är en plats där olika ”rum” möts då liturgin möter människor som lever ganska annorlunda liv än de gudstjänstbesökare som kommer till grannen Storkyrkan ett par timmar senare på söndagen.

Om man tittar på intervjumaterialet kan man å ena sidan säga att heterotopiska rum som en manifesterad verksamhet inte ser ut att finnas. Men å andra sidan beskrivs både enskilda möten och en del verksamheter som att de har vad Wyller kanske skulle kalla heterotopiska drag. Stödsamtal och möjlighet att stödja ekonomiskt skapar en kontaktyta mellan församling och människor i mycket olika livssituationer. Diakonalt arbete leder till att nya människor möts i verksamheter eller i samband med gudstjänst.

En församling berättar om en verksamhet där man har i uppdrag att skapa en bra plats för människor med funktionshinder och en bra mötesplats för människor med och utan olika funktionshinder. Intervjupersonerna berättar om att en sådan verksamhet ändrar ramarna för vad som är normalt, skapar en mer tillåtande atmosfär och suddar ut gränser mellan den som ger och den som tar emot. Ett annat exempel är när en församling bjuder till fest för att människor i omgivningen ska hitta varandra och kyrkan. Detta är kanske ett sätt att spetsa till utmaningen att bygga en diakonal atmosfär, kan det liknas vid att skapa heterotopiska rum? Att skapa mötesplatser mellan olika ”rum” i betydelsen grupper som inte annars möts? I så fall sker det även i den diakoni intervjupersonerna berättar om.

Vi återgår till temat om samtal, eller brist på samtal, reflektion och planering av diakoni i församlingarna. Samtalen om diakoni och diakonalt arbete sker inte så ofta i församlingar enligt intervjupersonerna. Exemplet på när det ändå skett är arbete med Diakonipastoral. Detta skulle kunna tyda på att diakoni som gemensamt ansvarsområde behöver materialiseras för att bli ett samtalsämne – planering och prioritering ska upp på bordet. Detta är intressant för att det är en så vardaglig fråga. Diakoni må tolkas utifrån vilken utgångspunkt som helst, planeras inte arbetet gemensamt så blir det inget genomslag av vare sig den ena eller andra diakonisynen. Beror detta på att man har kvar gamla mönster av att diakoni inte är ett gemensamt arbetsområde och detta leder till att det inte kommer på agendan vid till exempel planeringsmöten?

En avhandling från Menighetsfakulteten studerar diakoners arbete i några Norska församlingar och konstaterar att lärandeprocesser kring diakoni ofta tycks stanna upp (Rodriguez Nygaard, 2015). Kan det bero på att diakoni tidigare inte setts som ett gemensamt ansvar och arbetsfält? Om det nu, genom en nyare diakoniförståelse, mer blir en gemensam

angelägenhet så behövs lärandet i församling och kyrka och processen har då möjligen en större chans att inte stanna upp. Kan man i så fall se exemplet med betydelsen av diakonipastorater som ett genomslag av en nyare diakoniförståelse? Det skulle vara intressant att se om någon bedömning gjorts om Den Norske kirkens uppmaning till alla församlingar att göra en diakoniplan gett utslag i hur och i vilken omfattning gemensam reflektion och diakonalt utövande ökar i de församlingar som tar fram diakoniplaner.

Diakonerna arbetar i många olika grupperingar inom församlingens arbetslag kring olika saker. I kontakt med människor i utsatt situationer tycks de däremot ensamma. Jag tolkar detta som en orsak till att större, mer strukturerade diakonala verksamheter inte sker i så hög grad. Det blir en följd av att organisationen inte uppmärksammar möjligheten att starta diakonala verksamheter utanför det mandat diakonerna har att bestämma själva om hur de använder sin egen arbetstid. Det betyder att diakonen inte används som motor för att driva verksamheter som kräver mer resurser än deras egen arbetsinsats omfattande den egna personen. Ett exempel som talar för att man kan komma ur detta är den diakonipastoral som till slut ledde till att några församlingar tillsammans samarbetar med kommunen för anhörigstöd. Att detta blev möjligt var för att man funnit behovet, dokumenterat det, prioriterat det, redovisat för ledningen och fått stöd för planeringen. En diakon berättar om diakonipastoral arbetet:

”En av de första sakerna jag tog upp (när hon började på denna tjänst) var att göra en diakonipastoral tillsammans med andra diakoner (i grannförsamlingar) flera hade kommit nya samtidigt med mej.” (Pastoralen) ”ligger i någon slags bakgrund. En sak vi hittade när vi gjorde den vara att kommunen dragit in sitt anhörigstöd. Och det har legat i tankarna. Nu till hösten ska jag och min kollega starta en anhörigrupp. I samarbetet med kommunen. Men nu så!” (D2)!

Vilken syn på diakoni eller definition av diakoni som församlingen tar avstamp i när de planerar kunde också bli tydligare med en starkare reflektions- och planeringsprocess. Arbetsformerna påverkas av det. I svaren kring så väl motiv som arbetsformer syns spår av både diakoni i betydelsen ”social verksamhet som bedrivs inom eller med anknytning till ett kristet samfund/en kristen organisation” (Blennberger och Hansson 2008, s 23) som SKR:s beskrivning där diakoni är ”medmänsklig omsorg grundad i Kristi kärlek, uttryckt i kyrkans liv...” (Sveriges kristna råd 2014, s 5). I intervjusvaren kring arbetsmetoder finns dock få konkreta verksamhetsformer för den ömsesidighet som resten av beskrivningen talar om: ”genom barmhärtighet och solidaritet möta människor i utsatta livssituationer”. Men

ambitionen att uttrycka den i individkontakter finns. I exemplet med verksamheten för möten mellan människor med och utan funktionshinder syns också att dessa värderingar finns med. Det finns delar av arbetet som kan passa in i definitionen om social verksamhet med anknytning till kristet samfund, men frågan är då vad social verksamhet är. Vilka krav ställs på det och vilka krav önskar Svenska kyrkan ställa?

6.3 Diakonen i församlingens diakoni – vem tolkar rollen och hur?

Både diakoner och präster påpekar i intervjuerna att diakonens funktion misstolkas och att detta är viktigt att ändra på. De verkar överens om det. Så frågan är om de vet varandras tolkning av funktionen. Detta skulle varit intressant att höra mer om i gemensam intervju. Svaren i de enskilda intervjuerna tyder på att respektive grupp tror att den andra gruppen har en äldre syn på diakonens funktion där diakonens uppdrag är att utföra diakoni själv, inte inspirera eller leda diakonalt arbete. Alla präster och två diakoner betonar att detta senare är viktig och att diakoni som hela församlingens uppdrag behöver betonas. Från samtal i ledningsgrupp för ett nytt pastorat:

Från det samtalet minns jag nog mest att vi var väldigt överens om att det inte är bra att låsa sej bara till diakonen. Alltså diakonen ska ha en specialprofil och vara mest kunnig i de diakonala frågorna. Men ska också ha specialkompetens möta människor i utsatthet. Men alla ska vara genomsytrade av ett diakonalt förhållningssätt. Men sen vad det är, det har vi inte jobbat med /--/ men här kan diakonen vara en kompetens” (P1).

Men de tror inte att andra tycker det och det framgår ibland tydligt också att det är så:

”/--/ diakonerna skulle lista vad de gjorde i sitt arbete, vad församlingarna gör för diakoni, men det var väldigt tydligt att diakonerna skulle berätta vad de gjorde. Och då gick jag igång på väldigt många cylindrar /--/för jag tyckte att det kom från den nivån en sån enorm okunnighet kring vad det diakonala uppdraget är för någonting. Så att man bara frågar diakonerna vad dom gör (när man vill kartlägga diakoni)... Sen om diakonerna ska beskriva vad hela församlingen gör det är en annan sak /--/ här görs det så väldigt mycket som inte har med mej att göra som *är* diakonalt arbete” (D3).

Detta kan vara ett tecken på att en tolkning av det diakonala uppdraget håller på att förändras och att man inte riktigt vet vad som är en allmänt giltig grund för diakoni och diakon.

När man läser intervjuvaren och försöker se om det finns påverkan från de tre olika diakoniparadigmen så syns de alla. Det är tydligt att församlingarnas sätt att utöva diakoni har påverkan från dem alla tre. Liturgiskt – på grund av vigning och den önskade kopplingen till gudstjänst samt bekräftelsen av att diakoni förkunnar kristen tro och Guds budskap. Karitativt genom betoning på att arbetets mål är att stödja och hjälpa människor. Kommunikativt genom att vara nätverkande och relationsbyggande, kanske budbärare så som Collins tolkar diakonens funktion. Johannessen skriver att detta tredje diakoniparadigm inte tillräckligt har bearbetats inom diakonivetenskaplig forskning och i diskussion om diakoni (Johannessen 2005, s 42). Arbetsformerna kring relationsbyggande och bidrag i lokalsamhället skulle kunna få en ny och intressant förståelse i ljuset av detta kommunikativa diakoniparadigm.

Skulle man däremot ta utgångspunkt i ett av paradigmen i taget och studera den diakonala praktiken utifrån *ett* paradigm blir det samtidigt tydligt att inget av dem skulle kunna täcka in en förståelse för den diakoni församlingarna utövar. En tolkning av intervjuvaren är att detta är helt naturligt, inget av paradigmen förmår fånga in den breda betydelse och den bredd i arbetsområden och funktion som den beskrivna församlingsdiakonin består av.

6.4 Vem gör vad? Om synen på församlingens diakonala uppdrag i jämförelse med Stadsmissionens.

I två församlingar talar den förtroendevalda ordföranden om stadsmissionens arbete som församlingens/pastoratets diakoni, de uttrycker ett ”vi” kring båda.

Länge tror jag folk visste att stadsmissionen fanns men att den drevs av kommunen. Nu tror jag de har fått upp ögonen för att det är kyrkan som driver den och det är bra. Då går det upp att det är diakoni-verksamhet. Då ser människor att det är något bra och att kyrkan gör det. (O2).

Relationen mellan stadsmission och församling beskrivs i övrigt på olika sätt i de tre olika församlingarna. Det finns delvis organisatoriska orsaker till det, det är olika hur Svenska kyrkans församlingar står bakom stadsmissionen och hur dessa startat. Det är också olika i hur hög grad församlingarna möter samma personer som de har en bild av att stadsmissionen möter.

Flera intervjupersoner menar att stadsmissionens verksamhet är en del av församlingarnas diakoni. Möjligen går det att utläsa att präster och ordförande mer ser Stadsmissionen som en del av församlingens diakoni än diakonerna. Vad skulle det kunna bero på? Ett av många möjliga svar kan vara att för dessa två kategorier är både stadsmissionens arbete och

församlingens diakoni något dessa grupper möjliggör (genom organisatoriskt arbete, ledning, ekonomisk hjälp till stadsmission med mera) men inte arbetar direkt i. Diakonerna arbetar i den ena men inte i den andra, det kan göra åtskillnaden mer tydlig i vardagen. Man kan också tänka sig en skillnad mellan prästernas bejakande av relationen som ett uttryck för en kyrkosyn där mer ryms än församlingen som organisatorisk enhet inom Svenska kyrkan. Detta stärks av förändringarna Edqvist beskriver angående vilka aktörer som räknas som Svenska kyrkan och hur detta förändrats drastiskt i samband med förberedelser för att bli ett fritt samfund, inte statskyrka (Edqvist 2015, s 310).

Ordförandes bejakande kan också bero på kyrkosyn, men också på att det är de förtroendevalda som varit mest insatt i stadsmissionernas tillblivelse och även i nutid tydligt ser det ekonomiska stöd Svenska kyrkan ger vid till exempel budgetbeslut. Stadsmissionerna lyfter dock fram att deras arbete inte kan ses som en del av en församlings diakoni, de markerar självständighet i sin information. I detta är det särskilt viktigt att påpeka att stadsmissionernas bild av relationen inte har studerats, varken lokalt eller nationellt vilket skulle vara en intressant nästa fråga.

Med dessa resonemang till grund blir den sorg några uttrycker över svaga relationer mellan församling och stadsmissionen begripligt. Kanske är det helt enkelt svårkombinerbart att stadsmissionen markerar självständighet och att församlingar vill se konkreta arbetssätt för att markera att stadsmissionen är en del av Svenska kyrkans diakoni. Organisatoriskt är stadsmissioner och Svenska kyrkan helt skilda åt. Inget hindrar dock egentligen att man har en god relation och samarbetsformer som helt fristående aktörer.

I de studerade församlingarna arbetar diakonerna tätt knutet till församlingsverksamheten. De bidrar i den på olika sätt och håller många vägar öppna ut i andra sammanhang. Svenska kyrkan har ju i och med den gemensamma vinningstjänsten bejakat delar av en liturgisk förståelse av diakontjänsten. Är det detta som i en vidgad betydelse gör att diakonerna arbetar så tätt knutet till församlingens övriga verksamheter? Eller påverkas det mer av frågor om diakonalt arbetes status eller möjligheter att hitta arbetsformer och mandat att testa och att utveckla dem?

Jag kopplar de frågorna till frågor om framtida verksamhetsformer för diakoni i församlingssammanhang. Kommer mer specialiserad diakonal verksamhet att ”flytta ut” från församlingen på grund av att Svenska kyrkan (aktivt eller passivt) tolkar församlingsdiakoni som något som ska ligga övrig församlingsverksamhet mycket nära, också fysiskt, helst

bedrivs i samma hus? Sedan år 2000 kan man inte vigas till diakon för tjänst inom stadsmission eller diakoni-institution utan endast för tjänst i Svenska kyrkan, det vill säga för församlingsanställning. Däremot finns det diakoner som sedan arbetar i stadsmission, eller som vigdes för sådan tjänst före år 2000. I en av församlingarna beskrivs diakoner i stadsmissionen vara garanterade för att den inte arbetar helt sekulärt. I två av städerna tycks de stadsmissionsanställda diakonerna utgöra den enda länken mellan församling och stadsmissionen förutom besluten om bidrag till grundandet och fortsatt ekonomiskt stöd. På ena stället utgörs länken av återkommande gemensamma möten mellan diakoner emellan, på det andra genom en mer ostrukturerad men återkommande kontakt mellan diakon i församling och diakoni i stadsmission. I den tredje staden finns ur församlingens synvinkel ingen kontakt med stadsmissionen.

Frågan om vad som är Svenska kyrkans diakoni, församlings-diakoni och ”annan diakoni” kan spetsas till genom att lyfta upp en fråga från biskopsmötet 2012. Biskopsmötet fick då en skrivelse från riksförening Sveriges stadsmissioner. Efter diskussion i mötet protokollfördes ett uttalande som vill markera att församlingen har ett diakonalt uppdrag oavsett hur mycket den bidrar till tillblivelse av till exempel en stadsmission:

”det är viktigt att församlingarna bedriver diakoni i egen regi. Diakoni är inte bara en verksamhet, det är ett utflöde av att vara församling som inte kan ”outsourcas” (Biskopsmötet 2012).

Detta ger ingen mer konkret ledtråd till vad som är det viktigaste, det som måste finnas kvar i församlingen vilket kanske är naturligt, diakoni ska formas efter situation och tid, men det klargör att diakoni ska utföras av församling och att Stadsmissionens arbete är bra men inte räknas som ett utflöde av församlingens uppgift.

Norska kyrkan tydliggör olika nivåer av diakoni i sin Plan för diakoni: allmän, organiserad och specialiserad. Den specialiserade diakonin utförs i Norge främst genom andra diakonala aktörer än församlingar samt i internationell diakoni. Kan och vill Svenska kyrkan att både allmän, organiserad diakoni och specialiserad ska kunna utföras av församling? Att bedriva större diakonala verksamheter vore inte orimligt med tanke på nya större enheter. Oavsett om det utförs av annan aktör eller församling/pastorat tycks nyckeln till att se det som församlings-diakoni ligga i anknytningen till församlingens övriga liv och verksamheter.

Kan bakgrunden till församlingars intresse av att stadsmissioner startas vara att man inte ser att man har praktisk kapacitet att starta större diakonala verksamheter? Eller ligger det mer i

ideologiska frågor eller olika kyrkosyn bakom? Eller möjligheterna till finansiering som några intervjupersoner tar upp?

En utredning om framtida verksamhetsformer i församling i Svenska kyrkan (Eckerdal, P. 2009) betonar att för att bedrivas av församling ska verksamheten vara församlingsnära, det vill säga på ett naturligt sätt anknyta till församlingens grundläggande uppdrag. Näringsverksamhet som endast bedrivs för att få inkomster ska inte drivas av församling.

De flesta skulle då kanske säga att driva vårdcentral går bort (kräver för stor organisation, den blir betydligt större än församlingen) men att till exempel verkstad och café för arbetsträning ligger nära och är bra form för församlingens diakonala arbete, liksom även att driva en förskola. I de olika diakonitolkningar som har lyfts fram här finns inget som säger att en öppen verksamhet för missbrukare inte kan vara en församlings diakonala verksamhet. Ändå tycks det vara ett tydligt exempel på något församlingen bedömer att man inte kan härbärgera. Här skulle det vara intressant att borra mer. Beror det på att man behöver samhällets (både offentliga pengar och till exempel sponsorstöd från näringsliv) stöd och anser det vara för svårt att få som Svenska kyrkan? Stämmer det i så fall? Hur ser man på att i församlingen anställa spetskompetens utanför de kyrkliga profilyrkena? Detta har skett i annat sammanhang, sedan några årtionden har förskolelärare anställts för förskolor drivna av församlingar. Eller väljer man att satsa på diakoni som på ett mer självklart sätt kan anknyta till övriga församlingsverksamheter för att det är lättare att härbärgera inom den organisationsstruktur som finns? Från en församling kommer finns en röst som tyder på det:

”..man ska komma ihåg att stadsmissionen grundades när vi var många olika pastorat fortfarande. Det var fullständigt omöjligt att samordna saker /--/ Hade vi haft det här läget nu /ett stort pastorat av alla de små/, då hade vi kanske kunnat göra en större kraftsamling kring diakoni och kanske skaffat en gemensam lokal /--/ skapat ett diakonicentrum eller så. Men då var bildandet av stadsmission ett nödvändigt sätt att lösa den tunga ekonomin” (P1).

Å andra sidan har andra större pastorat och församlingar bidragit till öppnande av ny stadsmission efter detta.

Oavsett vilka svar som skulle kunna komma fram i detta kan man konstatera att både motiv och arbetsformer som beskrivs i intervjumaterialet till ganska stor del handlar om möjligheterna att församlingens liv och verksamheter betyder något diakonalt för människor och mindre av materialet handlar om strukturerade diakonala verksamheter med fler än en

person arbetande i dem. Tre kategorier möjliggörande faktorer för ett plötsligt och större diakonalt åtagande för transitflyktingar ringas in av rapporten *Det här är någonting vi måste göra*. Dessa kategorier är organisatoriska faktorer, teologiska/ värdegrundbaserade faktorer samt omvärldsrelaterade (Ideström, J., Linde S. 2017, s 68). Möjligen skulle man då omvänt kunna säga att det utifrån intervjumaterialet är organisatoriska förutsättningar som saknas för att församlingen ska driva den verksamhet som stadsmissionen nu gör. Teologisk ståndpunkter skulle i andra situationer vara det som saknas som stöd men syns inte i undersökningen.

6.5 Biskopsbrevet om diakoni och församlingsvardagen

Charlotte Engel har i en avhandling (Engel, C. 2006) studerat skillnaden mellan kyrkans retorik kring sitt diakonala uppdrag och arbete och hur diakoni utförs i församling. Resultatet visade att det fanns en stor diskrepans mellan en retorik om stöd till samhällets mest utsatta och de målgrupper de studerade församlingarna hade för sitt diakonala arbete. I intervjuvären fanns inte denna retorik. Man är generellt ganska lågmäld kring hur stor betydelse det diakonala arbetet har, speciellt när det gäller människor i utsatta livssituationer. Men man lyfter fram att det känns meningsfullt att ha kontakt med dem även om man inte ser arbetet som så förändrande i grunden. Motiven handlar om kyrkans identitet mer än om att församlingen skulle kunna bidra mer än andra i svåra situationer. Texten i *Ett biskopsbrev om diakoni* har antagligen vägts noga bland annat med tanke på detta, att inte skapa en bild som är skönmålade.

Atmosfär är ett område där man ändå skulle kunna fundera på om orden för den överglänser verkligheten. De flesta intervjuade är entusiastiska angående möjligheterna som finns i att använda församlingens miljöer som stärkande för människor med problem. Biskopsbrevets kännetecken på denna atmosfär ställer ändå ganska höga krav på metod och analys av förhållande mellan människor. Hur arbetar församlingarna med att skapa diakonal atmosfär som faktisk arbetsuppgift?

Ett biskopsbrev om diakoni beskriver två grundläggande uttrycksformer av diakoni, den diakonala atmosfären och diakonala verksamheter, gärna i samverkan med andra uppmanar biskoparna. Eckerdal betonar i intervjun att han ser detta som två nivåer. I en församling som uppmärksammar diakoni och arbetar för en diakonal atmosfär blir ett större diakonalt ansvarstagande, det vill säga att driva diakonal verksamhet mer möjligt menar Eckerdal. Å ena sidan kan en idé om att först nivå 1, sedan nivå 2, omöjliggöra att diakonala verksamheter

startas eftersom det är ett svårt arbete att skapa en bra diakonal atmosfär. Å andra sidan skall man kunna tolka intervjuarens positiva hållning och engagemang för arbete med den diakonala atmosfären som att en grund läggs för högre aktivitet genom mer strukturerade diakonala verksamheter.

En annan punkt i biskopsbrevet är att det inte betonar diakonens uppgift i att arbeta med individkontakter. Detta kan bero på att de ser en överbetoning på detta i församlingar och vill lyfta fram andra uttryckssätt för diakoni. Det kan också ha ett ursprung i ett skifte av diakonisyn och därmed på diakonens roll. Vill man mer tydliggöra ett uppdrag kring att rusta församlingen i diakoni än att utöva diakoni själv? Intervjuaren ger en bild av att detta inte måste utesluta varandra men att uppdraget att rusta sin församling i diakoni behöver få konkreta uttryckssätt och arena, så det inte endast sker på kafferasten som en av diakonerna vittnar om. De församlingar som har erfarenhet av att be en diakon leda arbete med att ta fram diakonipastoral har en ny erfarenhet av denna sida av diakonens uppdrag.

Biskopsbrevet betonar behovet av kunskapsutveckling inom diakoni (Biskopsmötet 2015, s 70). Nordstokke skriver angående kunskapsutveckling kring diakoni om problemet med att mycket kunskap rört professionellt utövad vård och omsorg inom diakoninstitutioner och mindre om teologiska frågor inför det diakonala arbetet (Nordstokke 2014, s47,58-59). Efter bearbetning av intervjumaterialet undrar jag om kunskap om diakoni i församlingens kontext istället har ett överskott på kunskap eller inspiration från det teologiska fältet och underskott på kunskap om praktik av socialt arbete, samhällsarbete, rättighetsbaserade arbetsmetoder och eventuellt också samtalsmetodik för just församlingens kontext. Det vill säga brist på arbetsmetoder som modifierats eller helt enkelt utvecklats för att fungera för att utöva församlingsdiakoni. Hursomhelst är det ändå tydligt att det är i balans mellan olika kunskapsområden som utveckling sker och att praktik av diakoni både behöver påverka den strukturerade kunskapen och sedan förändras av den.

6.6 Vilken diakoni lämnas inte till annan diakonal aktör?

I protokollet från biskopsmötets punkt angående församlingsdiakoni och stadsmission (Biskopsmötet 2012) kan man alltså läsa att biskoparna är positiva till att stadsmissioner startas men att församlingsdiakoni ändå ska fortsätta utövas. Utifrån denna slutsats från biskopsmötets samtal är det självklart intressant att fråga sig: vad är det då man måste se till finns kvar?

Enligt Svenska Kyrkans grunddokument måste det diakonala arbetet kunna skifta, diakoni ska vara kontextuell. Det finns ingen markör eller nivå som en församling rent konkret ska uppnå i sitt diakonala arbete utan situation, behov och församlingens resurser bestämmer vad som görs. Detta betonas i såväl biskopsbrev som diakoniplaneringsverktyg från nationell nivå. Kan det ändå finnas något att säga om vad som är omistligt, som är inarbetat och naturligt att Svenska kyrkans lokala församlingar har som grundidé om vad det är att utöva diakoni och vad som ska utföras?

Materialet ger några input och frågor kring detta: Enskilda stödsamtal, stöd vid sorg, själavårdande samtal, möjlighet att träffa andra människor i något mer sammanhang än gudstjänst, få hembesök vid sjukdom eller isolering är exempel på arbete som inte är aktuellt att be någon annan att göra. Allt detta är ganska småskaligt i behov av organisation även om det kan beröra många. Länk- och relationsbyggande tycks också bedömas vara en basingrediens i församlingens diakonala utövande.

Mer grundläggande socialt arbete med och för människor i svåra sociala situationer tycks inte självklart passa in som verksamhet driven av församling. Intervjupersonerna beskriver det så, och framför allt att det är för svårt för församlingen. Ett annat exempel som en av församlingarna talar om som uppgift för stadsmissionen är att ordna platser för arbetsträning eller rehabilitering. Där ser man inte möjligheter att organisera detta i strukturerad form. Å andra sidan är det ett arbete som flera andra församlingar redan driver. Däremot ser man möjligheter att bidra i samma människors liv med till exempel individstöd eller grupper för att stärka balans i livet men vill då samarbeta med stadsmission om det. Biskopsbrevet talar om att det är naturligt att en församling bedriver både arbete för att stärka en diakonal atmosfär samt diakonala verksamheter som då kan tolkas som både småskaliga men också något mer storskaliga än exemplen i intervjumaterialet.

Mer strukturerad arbetsforms skulle till exempel kunna vara den second hand med arbetsträning som en församling säger sig inte kunna stå för. En sådan kan utföras av andra. Det småskaliga kunde vara att enskilt stöd i samtal eller i myndighetskontakter. Kan utföras av andra men ses om ett viktigt inslag i församlingsdiakoni i intervjumaterialet. Diakonalt arbete i församlingen kan också vara att stödja att nya människor, kanske med svåra sociala problem, ska kunna få del av gudstjänst, andakt eller samtalsgrupp på ett sätt som fungerar för såväl den enskilde som församlingen. Då är det en helt annan arbetsuppgift som inte kan ges vidare till annan aktör.

Ett utmärkande drag för diakoni utövad av församling tycks vara flexibilitet. Inte flexibilitet när det gäller sociala behov eller situation utan flexibilitet mellan arbetet med diakonala verksamheter, individstöd, utåtriktade kontakter och övrigt församlingsarbete. Man ser att människor i en diakonal verksamhet välkomnas i andra sammanhang i församlingen och att detta se som ett viktigt drag i att utöva diakoni. En annan sida av flexibilitet är att kunna möta samma människor men i olika sammanhang och då sätta olika delar av församlingens helhetsuppdrag i centrum. Med gemenskapande diakoni som rubrik arbetar man efter det men är flexibel i arbetssätt och utför ett annat arbete med andra metoder när samma personer söker individstöd eller kommer till gudstjänst. Detta arbete, som kräver en flexibel syn på sitt jobb och en beredskap för olika uppsättningar arbetsredskap kan sägas vara typisk för den diakoni intervjupersonerna berättar om och detta arbete är ju knutet till församlingens kontext av olika sammanhang och kontakter inom och utom församlingsverksamheten.

Under rubrikerna 5.2.1 Diakonala verksamheter och 5.2.2 Diakoni som dimension i församlingens övriga verksamheter samlades material om hur diakoni utövas i församlingarna. Efter en genomläsning blir följande arbetsformer tydliga, några med diakon som aktör, många med flera andra. Här ordnade efter ordningen i texten, inte efter någon bedömning av betydelse eller omfattning:

- Lätt-tillgängligt samtalsstöd. Nära geografiskt och lätt att få kontakt är målsättningen.
- Ekonomiskt bistånd och samtal i samband med det. Rådgivning och hjälp med kontakter.
- Ordna möjlighet till möten med andra människor och gemenskap.
- Initiera och upprätthålla goda relationer och nätverka med andra aktörer.
- Stödja andra i församling (både anställda och ideella) i gott bemötande och åstadkomma en diakonal atmosfär.
- Strukturera, planera och arbeta med diakonala verksamheter.
- ”Bygga församling”, stödja församlingsgemenskap och anknyta till gudstjänsten på olika sätt.
- ”Synas”, se till att församlingen finns med i olika sammanhang. För diakoner med gröna skjortan på.
- Ha god kunskap om lokala förhållanden
- Initiera, ibland också leda, samtal och planering av diakoni.

Listan kan hjälpa till att belysa församlingsdiakoni som ett brett arbetsfält, delvis likt och delvis annorlunda än en stadsmissions.

En möjlig väg vidare för att utveckla arbetsformer för församlingsdiakoni är att uppmärksamma hur man kombinerar den karitativa grunden med den nyare diakonisynt som framför allt präster och diakoner bejakar i intervjuerna. En kombination tycks som sagt naturligt för intervjupersonerna men också när man ser till olika grunddokument för diakoni i Svenska kyrkan.

7 Summering.

I materialet finns möjligheter att se kännetecknen på diakoni utövad av församling. Ett av de kännetecknen är att församlingsdiakoni är mycket bred i sina uttryckssätt. Eftersom diakonen ska arbeta med att stärka församlingens diakoni behöver då också diakonens kompetens vara bred. Men bredd kan också kombineras med spetskompetens. Det vill säga det är en speciella kompetens att kunna arbeta aktivt i denna bredd och att knyta ihop de olika delarna. Om man jämför med ett annat yrke så är det också en specialist-kompetens att vara allmänläkare. Det är en spetskompetens att behärska bredden.

Tydligt (och kanske väntat) var att mer profilerat socialt arbete med svår social problematik ses som lämpligare att utföra av stadsmission än av församling. Orsaken till det skulle behöva utredas noggrannare eftersom allt större enheter i kyrkan ur ett perspektiv kan bedömas vara en grund för att svenska kyrkans församlingar skulle kunna utföra mer specialiserat diakonalt arbete än tidigare.

Det personliga bemötandet anses av intervjupersonerna vara ett kännetecken på församlingsdiakoni. Här vet vi inte hur arbetet på stadsmissionens verksamheter ser ut men de flesta verksamheter inom stöd brukar arbeta med ett personligt bemötande. Så frågan är vad de intervjuade personerna syftar till. Det kan vara en riktig bild de har. Men en möjlighet är också att det de talar om som personligt bemötande i församlingen också syftar till möjligheten att välkomna människor i andra verksamheter och sammanhang än de där deras problem står i fokus. Vad säger det oss i så fall om fortsatt utveckling av arbetsformer för församlings diakoni? Och hur skulle stadsmissionen se på detta? Kanske har de, åtminstone i vissa städer, också möjlighet att möta människor på fler sätt än med själva utsattheten och sociala svårigheter i centrum.

Det finns några arbetsformer som återkommer i alla församlingar. Till exempel stödsamtal, viss möjlighet att få ekonomiskt stöd, samtalsgrupper, grupper för introduktion i kristen tro, samverkan med vården på olika sätt, bistå människor i myndighetskontakter samt erbjuda gemenskap i öppna sammanhang. Till detta har alla församlingar också viljan att arbeta med en diakonal atmosfär i församlingens olika sammanhang. Att knyta samman olika personer och verksamheter (inte minst med gudstjänst) tycks också vara ett återkommande drag i vad man ser som viktiga inslag i att utöva församlings-diakoni och arbetsmetoder för detta behöver utformas.

Svårtolkat är att den viktiga betydelse diakonin har som identitetsbärande för kyrkan inte korresponderar med utrymmet för samtal om och planering av utövande av diakoni. Det är intressant att fundera på om det just nu pågår en övergång mot en ny diakoni-syn och att utrymmet för diakoni i samband med detta skulle kunna öka i församlingar.

I intervjumaterialet finns en tendens till att det är den diakonala atmosfären som utgör den största delen av utövandet av diakoni församling. Biskopsbrevet bejakar detta sätt att utöva diakoni men att diakonala verksamheter skulle ske i mindre omfattning stöds inte av brevet. För att se närmare på detta skall man dock behöva titta på de större enheter som församlingarna respektive stadsdelarna i undersökningen ingår i. Möjligen syns då diakonala verksamheter tydligare då de kan behöva samordnas inom ett större område.

Det tycks som om avvägning mellan olika sätt att utöva diakoni i församling lite hårddraget står mellan individstöd och stärka upp församlingsarbetet till en mer diakonal miljö. Det en del intervjumaterial bedömer som omöjligt för församling men möjligt för en stadsmission finns det vissa exempel på att andra församlingar bedriver själva. Församlingarna i undersökning har sin egen historia där stadsmission startats och detta kan påverka vad man ser möjligt och naturligt för församling. Ett annat spår som vore intressant att veta mer om är i vilken grad lokala teologiska tolkningar av församlingens grundläggande uppdrag utesluter eller uppmuntrar mer specialinriktade diakonala verksamheter.

Diakonal praktik kan utifrån materialet i undersökningen sägas ha behov av fler och nya arbetsmetoder för att uttrycka sig karitativt än i arbete med enskilda stödkontakterna. Församlingen ser också möjligheter i sina inkluderande miljöer men då sker arbetet ofta som den som ”diakonala atmosfär” *Ett biskopsbrev om diakoni* talar om. Hur kan framtida former för just diakonala verksamheter se ut? Till det behövs lokalt förankrad teologiskt hållbar reflektion om församlingens uppdrag som egen aktör och i samverkan. Om arbetet med *Diakonipastoraler*, och nu sedan i år även med *Vägledning för diakoni i Svenska kyrkan* är redskap för att göra diakoni till ett angelägnare ämne för församlingar och hjälpa till i konkretion kan planering för nya arbetsmetoder öka.

Det kommunikativa paradigmet bidrag till tolkning av funktion och utövande av diakoni skulle kunna ha större betydelse församlingsdiakoni. Kanske kunde det bidra till en tydligare tolkning av arbetsuppgiften att anknyta som så ofta återkommer i beskrivningarna från diakoni i församling. Vad arbetet för att stärka lokalsamhället innebär och skulle kunna

innebära för en församling och hur det arbetet kan utföras kan möjligen också få ledning av reflektion och kunskapsinhämtning utifrån det kommunikativt-diakonala paradigmet.

Ett biskopsbrev om diakoni antyder en önskan om närmare relation mellan Svenska kyrkan och diakonala aktörer som står Svenska kyrkan nära. Ett sista intressant spår vore att studera mer om tankarna bakom detta hos Svenska kyrkan och inte minst de fria diakonala aktörernas tankar om utvecklingen, eller eventuell återknytningen, i den relationen.

Källförteckning

Biskopsmötet. (2012) Protokoll fört vid biskopsmöte i Strängnäs 2012-10-23-24.

Protokollsnummer 2012/6 § 140.

Biskopsmötet. (2014) *Kallad till präst och diakon i Svenska kyrkan*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Biskopsmötet. (2015) *Ett biskopsbrev om diakoni*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Blennberger, E., Hansson J, M. (2008) *Diakoni – tolkning, historik, praktik*. Stockholm: Verbum Förlag AB.

Christiansson, E, Linde, S. (2014) Forskning om diakoni – en litteraturöversikt. *Svensk kyrkotidning* nr 3 år 2014, s 82-87.

Den Norske kirke (2010). *Plan for diakonin Den norske kirke*. Oslo: Kirkerådet

Eckerdal, P. (2009) *Arbetsformer i förändring – församlingens uppgift och förutsättningar*. Betänkande SKU 2009:2. Uppsala: Svenska kyrkan.

Edqvist, G. Diakoniinstitutionernas relationer till Svenska kyrkan. *Svensk kyrkotidning* nr 15 år 2013, s 309-311.

Engel, C. (2006). *Svenska kyrkans sociala arbete – för vem och varför? En religionssociologisk studie av ett diakonalt dilemma*. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola.

Foucault, M. (1984) Of other spaces. *Architecture/Mouvement/Continuité*. Oktober 1984.

Ideström, J., Linde, S. (2017). Det här är någonting vi måste göra. Ett teologiskt aktionsforskningsprojekt med Svenska kyrkan i Mölndal. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsenhet.

Johannessen, A., Tufte, P.A. og Christoffersen, L. (2015) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4. upplagan. Oslo: Abstrakt forlag.

Johannessen K.I. (2005) *Tjenste-for andre. Etikk i diakonien, diakoni i etikken*. Förelöplig utgåve. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole. (Avsnittet ”Det Diakonale Paradigme” tillgängligt som del i kompendium i Vitenskapsteori, Fagspesifikt pensum i diakoni, Diakonhjemmet Høgskole 2015).

Kjaer Nielsen, H. (2009) *Han elskede oss først. Om den Bibliske begrundelse for diakoni*. 3. upplagan. Århus: Aarhus: Universitetsforlag.

Kuhn, T. (2002) Vitenskaplige revolusjoners struktur. Oslo: Spartacus forlag. (Ursprunglig utgåva 1969. Tillgänglig som del i kompendium för kurs MASOSHEL-404-1, 2016-H, Oslo: VID högskola).

Lutheran World Federation (2009) *Diaconia in Context. Transformation, Reconciliation, Empowerment. An LWF Contribution to the Understanding and Practice of Diakonia*. Geneva: LWF.

Lutheran World Federation (2005) "The Diaconal Ministry in the Lutheran Churches". *Final Statement LWF Global consultation*, Sao Leopoldo, Brazil 2-7 November 2005.

Nordstokke, K. (2014) The study of Diaconia as an Academic Discipline. I: Dietrich, S., Jörgensen K., Korslien Karsrud, K. och Nordstokke, K. (2014) *Diakonia as Christian Social Practice, An introduction*. Oxford: Regnum Books International.

Repstad, P. (2007) *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. 4 upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Riksföreningen Sveriges stadsmissioner. Vad är en stadsmission? Hämtat 180220 från <http://www.sverigesstadsmissioner.se/om-riksforeningen/>

Rodriguez Nygaard, M. (2015) *Caring to Know or Knowing to Care? Knowledge Creation and Care in Deacons' Professional Practice in the Church of Norway*. Oslo. Menighetsfakulteten. (Doktorsavhandling).

Svenska kyrkan, *Den svenska Kyrkohandboken*, del 2, 1999,

Svenska kyrkan (2018). Information om biskopsbrev hämtat 180427 från www.svenskakyrkan.se/biskopsmotet

Svenska kyrkan, *Diakonipastoral*. Webbverktyg hämtat 180427 från <https://internwww.svenskakyrkan.se/Diakoni/diakonipastoral>

Svenska kyrkan. *Kyrkoordningen*. Hämtad 180402 från <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordning>

Svenska kyrkan. *Vägledning för diakoni*, nedladdningbar fil hämtad 180427 från <https://internwww.svenskakyrkan.se/Diakoni/vagledning-for-diakoni-i-svenskakyrkan>

Sveriges Kristna Råd. (2014) *Diakoni – mer än ord*. Nedladdningsbar fil hämtad 180420 från <https://www.skr.org/produkt/diakoni-mer-an-ord/>

Säfström, L., Linde, S. (2016) Biskopsbrev ser de utsatta. I *Kyrkans tidning* nr 17 mars 2016.

Thomassen, M. (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Wyller T. (2006) Heterotopisk diakoni. Diakoni i spenningen mellom kall og profetisme. I *Kirke, protestantism og samfunn. Festskrift till professor dr Ingun Montgomery*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Intervjuguide våren 2017

Inledande frågor

Vad kännetecknar församlingens diakonala arbete? Vad är din roll? På vilket sätt är du med och tar ansvar för församlingens diakoni?

Vad är diakoni hos er.....

Vad beskriver du som diakoni i er verksamhet och det församlingens liv ni har? Vad görs?

Hjälp för följdfrågor: Vad i er församlingens liv och verksamhet har en diakonal funktion? Om de bara nämner samverkansarbete – fråga om det finns något de tar hand om själva? Om de bara nämner eget – fråga om de också samarbetar med andra. Om de bara nämner individuellt stöd – fråga efter om de ibland arbetar med grupper eller i större sammanhang. Om de bara nämner diakonens uppgifter – fråga efter andras ansvar, diakonalt förhållningssätt.

Vad tänker du att dessa exempel på arbete lämnar för spår? Vad är det ni bidrar med i en människas liv genom ert diakonala arbete som du tänker dig det?

Vad vill du själv lyfta fram som viktiga motiv för att församlingen har ett diakonalt uppdrag?

Vad ser du att det diakonala arbetet har för betydelse för er församling? Tillför det er församling något att ni arbetar diakonalt? Vad?

Talar ni om diakoni i församlingen? När? Med vilka?

Följdfrågor: Har ni nyligen utökat det diakonala arbetet? Med vad? Hur kom ni fram till det? Vems förslag etc? Har ni nyligen måst prioritera bort någon idé för diakonalt arbete som du vet om? Vad och med vilken motivering? Hur togs beslutet? Vilka var involverade i beslutet?

Samverkar er församling med andra aktörer i diakonal verksamhet? Med vilka motiv?

Församlings-diakoni och stadsmissionens arbete

Stadsmissionens arbete i den här staden: – ser du den som del av Svenska kyrkans diakonala arbete eller som en helt annan aktör?

Samverkar ni med stadsmissionen? Om vad? Följdfrågor: Har församlingen lämnat över ansvar för någon verksamhet till stadsmission? Vad togs upp i diskussionen kring det? Har församlingen tagit över arbete från stadsmissionen? Finns det något av församlingens diakonala arbete som ni *inte* skulle kunna lämna till en stadsmission? Om så, vad kopplar det starkt till församlingen? Driver stadsmissionen verksamhet som ni som församling skulle vilja/kunna driva inom ert diakonala arbete? Uppfattar du Stadsmissionens arbete och församlingens likt eller olik?

Har ni som församling/pastorat fört ett samtal om uppgiftsfördelning mellan Stadsmission och Svenska kyrkan?

Avslutande frågor: Vad är de svåraste (frågor/teman/problem/prioriteringar) ni har i att utöva diakoni? Vad är det viktigaste med att utöva diakoni i församlingen?